

CROCHIURI LIRICE, EVOCĂRI

UN ÎNVINS

Vreau să vă vorbesc de un sărman cerșetor pe care l-am văzut aseară pe bulevard, lângă strada Colții, întinzînd mîna cu o mișcare sfiicioasă, pe cînd fața lui arăta o resignare mută după o lungă luptă interioară.

— A! un cerșetor!... va spune cititorul blazat. Eterna poveste... flașneta... nu citesc.

Vă rog, iubiți cititori, să credeți că sînt cel puțin tot așa de sceptic ca și d-tră; cu toate astea, cerșetorul de pe bulevard mi-a produs o emoție sinceră, o bruscă strîngere de inimă.

Era un cerșetor frumos: îmbrăcăminte săracă, dar cuviincioasă, barba albă pînă la brîu, fața simpatică, deși brăzdată de suferințe; privirea stinsă arăta un suflet zdrobit de zbuciume interne. Era frumos cerșetorul: părea o figură de stradă pe care un pictor ar fi idealizat-o pe pînză, pentru ca să poată împodobi un salon fără a jigni pe bogătaș în digestiunea și estetica lui...

Noaptea cerșetorii se duc pe la casele lor; numai frumosul cerșetor, ascuns într-un colț întunecat, întinde mîna cu o mișcare sfiicioasă, ferindu-se, ca nu cumva să-l bată în față lumina felinarului electric.

Treceam gînditor, ca orice june într-o noapte de vară... Cînd am zărit mîna discretă ieșind din colțul de umbră, am simțit un fior. M-am apropiat de sărmanul cerșetor ca să-i dau un gologan, și cînd l-am privit curios în față, el a plecat ochii.

Am rămas îngîndurat. Îmi ziceam că omul acesta a fost odată tînăr, că desigur, ca și mine, a visat în nopțile de vară, făcînd planuri pentru viitor și privind viața cu o nestrămutată încredere în sine...

...Și lui i se va fi părut atunci viața o priveliște interesantă, și el va fi nădăjduit să se puie odată la adăpostul hazardului și nesiguranței...

Și acuma iată-l. După o luptă de jumătate de veac, e silit să cerșească noaptea în întuneric mila trecătorilor!...

Desigur nu mai poate munci, desigur rudele i-au murit, el însă-și tîrește zilele, nerăbdător de a ajunge mai repede la groapă și de a urma generația lui dispărută...

SPRE LARG

...Și deodată, la un colț de stradă, îmi apăru înaintea, înălțându-se ca într-un vis, o grădină, un colț de pădure, un covor de verdeață, în sfârșit, tot ceea ce am înțeles eu mai mult din natură, tot ceea ce am iubit cu mai multă credință.

Sub razele plumburii ale soarelui de ameazi, copacii păreau că dorm răcoriți de propriul lor frunziș, legănați încetișor de ușoarele tremurături ale unui vânt ce abia se simțea. Și visul care plutea deasupra grădinei mi-a pătruns în suflet, înfiorându-mi toată ființa de senzațiile umbrei codrilor depărtați, de dorința luminișurilor prin cari se zăresc adâncimile orizontului zîmbitor.

Dorință de proletar!

În mijlocul Bucureștilor, zilele călduroase au făcut și mai vădit mercantilismul nesățios al burghezilor.

Pretutindeni clădiri și iar clădiri cari se apropie unele de altele, se ating, se înghesuie, se îngrămădesc, se urcă în sus, pînă ce ascund cerul, întunecîndu-l. Copacii pier neconținut, tăiați de securea nemiloasă a capitalului, care nu vrea să știe de altceva decît de interesele sale.

Iar lucrătorii înecați de praful negru al cărbunilor, salahorii dogoriți de soare pe înălțimile schelelor, slujbașii istoviți prin birouri și toți acei cari fac parte din marea armată a proletarilor de la orașe rămîn din ce în ce mai mult lipsiți de aer și natură.

Într-o clipă am văzut tot contrastul acesta dureros, care înrîurește așa de grozav asupra întregii societăți.

O, să poți da fiecăruia un colț de natură, cu tufișuri în care curge seva tînără, cu stejari la picioarele căror cresc lăcrămioare, zambile și mușchi mătăsoși, cu poteci vrăjite, cu luminișuri unde se adun păsările și unde e așa de bine de trăit!

Și am plecat visînd de dorul pădurilor cari adorm în amurgul albastru, îmbătate de foșnetul propriului lor frunziș și legănaate de jalea doinelor străvechi.

ÎN ZORII ZILEI

Am frumosul obicei de a rătăci dis-de-dimineață pe stradele depărtate de centru ale Bucureștilor – un obicei de proletar intelectual, care și-a trăit copilăria în mijlocul câmpurilor, sub zarea nesfârșită a bolțelor albastre. Când se ridică geana roșietică de la răsărit, am senzația vremurilor depărtate, când, sculat cu noaptea în cap, ieșeam la câmp, salutat de trilurile vesele ale ciocîrliilor, cari se înălțau ușoare în sus pînă la norii creți și alburii ce se primblau leneși pe cer.

Dar acum nu mai am înainte nici covoarele de verdeață de atunci – înlocuite prin grămezile de verdețuri – nici cîntecile ciocîrliilor. În locul acestora din urmă se înalță, sus, de pe schelele unei mărețe binale, vocile puțin răgușite, puțin aspre, dar voioase ale salahorilor. Aceștia sînt un fel de ciocîrlii de oraș. Vîntul răcoros al dimineții le mîngîie fețele, le scutură pletele în cari au rămas rămășițe din praful de cărămidă și le înviorează ochii.

Ca și cînd ar trăi în ei cine știe ce vagă amintire din timpurile vechi ale închinătorilor la elemente, salută începerea muncii și răsăritul soarelui cu urale, asemenea uralelor pe cari trebuie să le scoată marinarii cînd zăresc portul dorit. Și oamenii aceștia muncesc neconținut. Din zorii zilei și pînă în faptul nopții, mereu cărînd var, pietre și cărămidă, înjgheabă încetul cu încetul palatul falnic al altora.

Adesea, cînd soarele e sus pe cer, din înălțimile schelelor, unul cade, zdrobindu-și capul pe pavelele de jos.

Cîntecele încetează, tovarășii mortului se apleacă spre nenorocit, și în privirile tuturor trec fiorii morții, vecinică stăpînitoare, vecinică logodnică a acestor dezmoșteniți.

Dar nu e timp de plîns. Biciul vătafilor se lasă pe spatele lor mai arzător decît arșița soarelui de amiază și lucrul trebuie să înceapă.

Furnici, cari trăiesc numai pentru că s-au născut!

Cînd se vor ivi oare adevăratele zori roșii pentru aceștia?

SPIONII SUFLETELOR

La un judecător de instrucție, ieri.

Camera în care ne aflăm e o piesă lungă, înaltă, goală, fără alte mobile decît o masă de cancelarie, cîteva scaune și fără alte tablouri decît un Crist slab, primitiv zugrăvit, răstignit pe o cruce de lemn tot așa de primitivă.

Atmosfera dimprejur pare greoaie, împovărătoare, ca și cum ar respira ceva din chinurile de pe fața Mîntuitorului de pe cruce.

Stăm de mai bine de trei ceasuri aproape nemișcați. Eu, martor într-o afacere foarte întunecată, sînt chemat să dau toate lămuririle pe cari le cunosc; judecătorul îmi pune întrebările.

Din cînd în cînd ne oprim, schimbăm cursul ideilor, vorbim de altceva, de lume, de petreceri, de seri vesele, de cunoștinți de ale noastre, facem spirite, și apoi începe iarăși interogatoriul.

Orișicît de *mondain* ar căuta să fie judecătorul, dar întrebările sale m-au obosit și eu stau plictisit, zdrobit, lipsit de energie, cu gîndul dus aiurea.

Pe fereastră se vede afară vîrfurile legănat de vînt al unui plop, cupola strălucită a unei biserici, cîteva nori albi plutind ușori și departe, departe, străveziu, cerul albastru semănat cu aur de razele soarelui ce se pleacă spre apus.

Dar ce departe e cerul acesta! Mi se pare că n-am să-l mai simt niciodată aproape de mine așa cum îl simt în unele momente de libertate sufletească.

Și în camera cu Cristul slab și primitiv zugrăvit, interogatoriul continuă aprig, nemilos: o luptă înverșunată între două suflete cari ar vrea să se prindă, să se răspice, să se cunoască pînă în fund.

Și toată lupta asta era între doi prieteni, între doi oameni de lume cari poate chiar în seara aceea erau să se întâlnească în societate pentru a pleca, la braț, să sfîrșească noaptea într-o partidă de *fin souper*.

Cînd m-am văzut din nou liber, cînd am simțit din nou aproape de mine cerul albastru, cînd mi-a mîngîiat din nou tîmplele vîntul primăvăratec, am respirat adînc, ca un om care a scăpat din ocnă.

Ah, ce cruzime modernă, rafinată, inchiziția aceasta de suflete!

Nu e de mirare dacă oameni nevinovați, după ce sufăr tortura asta — mai grozavă decît orice tortură trupească timp de cîteva săptămîni, ajung la capătul forțelor și mărturisesc lucruri pe cari nu le-au făcut niciodată.

E în mărturisirea asta dorința nostalgică, adîncă de liniște, de odihnă cu orice preț, dorință asemănătoare cu setea care trebuie s-o sufere în deșerturile arse de soare pribeagul lipsit de apă.

CREDINȚA CARE MUTĂ MUNȚII

Sînt acum aproape două mii de ani de cînd, pe înălțimile unui munte din Iudea, o mică ceată de pescari și oameni din popor, simpli și săraci, dar încălziți de o profundă credință, așteptau semnul, marele și supremul semn făgăduit, pe care trebuia să li-l trimită învățătorul pe care ei îl văzuseră cu ochii lor înălțîndu-se la cer.

Sub lumina crudă a cerului din Palestina, în singurătatea muntelui, a cărui iarbă fusese arsă de flăcările soarelui tropical, fețele lor trebuie să fi strălucit de o strălucire stranie și supraomenească, iar ochii lor trebuie să se fi aprins de o văpaie fără nume.

Ei văzuseră de atîtea ori pe învățătorul lor făcînd minuni, cari înspăimîntau pe alții, așa că în sufletele lor nu mai rămăsese nici o umbră de îndoială.

Li se ceruse credință cît un grăunte de muștar; acum credința lor crescuse asemenea cedrilor de Liban și se înălța sigură, triumfătoare, pînă la cer. Era credința care mută munții din loc.

Astăzi credința aceea a pierit. Și a pierit credința în minuni și în fapte nefirești — lucru de care nune pare rău — dar a pierit și credința de ideal, credința în ceva sfînt și înălțător, și de asta ne pare rău.

O îndoială grozavă, o neîncredere mohorîită apasă deasupra tuturor.
Societatea e rea?

Aceasta e un semn că trebuie să piară!

Oamenii sînt josnici și mizerabili?

Aceasta e o dovadă că nu pot fi altfel!

Și toți se pleacă înaintea acestor crude sentințe.

Dar iată că în Franța și Belgia, muncitori umili, săraci, prizoniți și lipsiți de marile bunuri ale vieții, au reînviat vechea credință, nu într-un dumnezeu sau o minune, dar într-un ideal clar și fermecător.

Această credință a făcut pe tovarășii francezi și belgieni să cîștige atît teren în lupta pe care au dat-o zilele trecute.

...„Căci noi avem credința care mută munții!” zicea un ziar socialist din Belgia acum cîteva zile.

O, credința asta v-a ajutat mult, tovarășilor! Dar cînd o vom avea oare și noi așa sfîntă și covîrșitoare?

SCENE DE NOAPTE

Viața se revarsă pe strade. Luna florilor a răspîndit parfum de roze și de crini pretutindeni și lumea furnică în toate părțile, setoasă de aceste bogății delicate cari se împart tuturora din belșug.

Și pînă noaptea tîrziu capitala vuiuște, se agită, cîntă și se veselește, îmbătată de farmecul primăverei.

După miezul nopții berăriile, cofetăriile, restaurantele și cîrciumele sînt deschise încă, și sunete de vioare, ciocniri de pahare, glasuri voioase, rîsuri cristaline se înalță pe aripi de vînt și se pierd în departe, umplînd întunecimile de viața lor.

Băieții mici, fără căpătii, cerșetori cari abia de cîțiva ani au părăsit leagănul, umblă pe strade, pătrund în localurile de petrecere și, la urma urmelor, dacă știu că n-au unde să-și plece capul, se duc de se culcă pe o bancă din Cișmigiu, unde dorm sub raza mîngîioasă a stelelor de sus.

Luna mai îngrijește de toți.

Dar îmi aduc aminte că astă-iarnă, prin ianuarie, ieșeam într-o noapte pe la ceasurile patru dintr-un local unde avusese loc o mică serbare artistică și mă îndreptam, însoțit de un prieten, spre casă.

Era o noapte superbă de iarnă. Zăpada trosnea sub picioarele noastre, luna strălucea rece pe cer și aerul sta nemișcat, încremenit, ca și cînd ar fi fost și el gata să înghețe. Gerul ne înțepa fețele, dar nici nu băgăm în seamă; înfierbîntați încă de vinurile pe cari le băusem, de mirosul florilor exotice cari împodobiseră camera din care ieșeam, de nebuniile prietenilor pe cari îi părăseam, noi, cu țigările aprinse, mergeam fără grabă, vorbind. Ne laudam înaltele noastre sentimente umanitare și ne exprimam bucuria că nu sîntem ca alții, cari nu știu pentru ce trăiesc.

Și la un colț de stradă întîlnirăm doi copilași: unul să tot fi fost de 7 ani, altul abia dacă o fi avut 5. Se zgribuliseră într-un colț de zid și, îmbrățișați, ca să le fie mai cald, se pregăteau ca să-și petreacă noaptea acolo.

Noi, oameni cu sentimente înalte și umanitare, îi căinarăm o clipă și trecurăm înainte. Dar după cîțiva pași, amîndoi în același gînd, ne întoarserăm îndărăt.

— Băieți, veniți, dormiți la noi; acolo e cald, e moale, e bine!

Micuții ne urmară, uimiți de atîta generozitate.

Și cum mergeau în urma noastră, cu capetele plecate, cu ochii osteniți, prietenul meu îmi zise în franțuzește:

— Vezi că tot a mai rămas ceva sfînt în noi? Cari alții ar fi făcut asta?

Vai! nenorocitul nu se întreba din ce pricină o făcusem. Ori poate că și el voia să se înșele pe sine însuși și să ia ca adevărată milă o pornire egoistă de rafinat intelectual.

Fii binecuvîntat, mai, care culci pe micii dezmoșteniți sub raza mîngîioasă a stelelor de sus și-i scapi de mila perversă a noastră!

FUM ȘI PRAF

De pe dealul de la Filaret privirea se oprește spre răsărit pe o colină împodobită cu vii și cu livezi, din mijlocul cărora răsar ici-colea cîteva căsuțe mici și drăguțe cari parcă ar privi șirete de sub bolțile de frunze.

E o priveliște veselă, senină și – pentru ochii deprinși să aibă mereu înainte clădirile uriașe din capitală, cu monotonia lor obositoare – de o negrăită mîngîiere.

La picioarele privitorului se întinde o vale în care iarba verde crește din belșug; o șosea o străbate în lung și cîteva plopî își înalță ramurile șoptitoare în aer.

Cînd am trecut întîia oară pe acolo într-o dimineață, plopîi din vale, livezile de pe coasta colinei din față, căsuțele cochete ascunse de frunziș și o cupolă aurită de soarele ce răsărea mi-au dat impresia de ceva de țară, un peisaj întrezărit de mult, în vremea cînd senzațiile sînt fragede și dorința de a cunoaște puternică.

Deasupra vâlceleî plutea un nouraș subțire, ca o negură într-o zi de toamnă cu soare.

– Țara lui Ossian, cîntecul lui Fingal, ceața galilor! exclamă amicul care mă întovărășea.

Și iluzia asta ne-ar fi rămas dacă din întîmplare prea marea mea dragoste de natură nu m-ar fi făcut să mă aplec pentru a-mi răcori mîinile în iarbă. Un praf negru îmi rămase pe mîini și atunci constatarăm cu tristeță că verdele închis de pe vale era datorit unui strat de praf de cărbuni care se depusese pe iarbă. Chiar nourașul subțire de deasupra nu era altceva decît fum – fum de la o fabrică din apropiere.

Și acest fum se făcea din ce în ce mai gros și se înnegrea pînă ce în puțin timp întinse peste toată valea un zăbranic posomorît.

Plopîi nu mai șopteau, livezile nu mai surideau și căsuțele nu mai priveau șirete de sub bolțile de frunze: țara lui Ossian pierise.

Industria modernă alungase totul, fără milă.

LA COLȚUL STRĂZEI

Sub ploaia ce cădea potop, bătrînul cobora încet strada Cîmpineanu, trecînd cu pași șovăitori pe dinaintea cofetăriei „Fialkowschy” și a berăriei „Gambrinus”.

Pe trotuare apa curgea în valuri. Bătrînul, cu capul descoperit, cu pletele ude, legat la tîmple, desigur, din pricina unei răni, părea bolnav și istovit.

Oamenii cari, la adăpost de ploaie, se aflau în cele două localuri, sorbindu-și în pace păhărelele, ascultînd zgomotul picăturilor de afară și privind leneși pe fereastră, văzură figura asta de martir al muncii și nu puțini rămaseră izbiți de expresia dureroasă de rezignație care-i era întipărită pe față.

Dar acestea sînt figuri cari trec și cari se uită.

Bătrînul cobora încet, cu pași șovăietori, bolnav și istovit.

În dreptul berăriei „Oswald”, nenorocitul căzu jos, aproape fără simțire, izbindu-se cu capul – frumosul cap împodobit cu păr alb de pietrele pavelelor.

Cercă să se ridice, dar căzu din nou, zdrobit.

Și ploaia ce cădea mereu!

Abia într-un tîziu, un sergent de poliție, văzînd că ploaia se rărește, scoase capul din cine știe ce ascunzătoare și, văzînd pe cel care căzuse, avu înalta bunăvoință de a se apropia.

A, un sărac în nesimțire!

Nu e nimic grav. Și bunul sergent luă pe bătrîn de picior, îl tîrî de cealaltă parte a străzei și-l așeză pe trotuarul de lîngă Teatrul Național.

Sergentul își făcuse datoria, sergentul putea să plece. Bătrînul care muncise o viață întregă muncă de rob stătea acolo, în colțul străzei, în părăsire.

Numai după ce încetă cu desăvîrșire ploaia și cerul se răzbună, cînd începu să se arate lumea pe stradă, atunci sergentul, în fața indignărei mulțimei, trebui să ia o trăsură și să ducă pe bătrîn la spital.

Și mi-a venit în minte amara întrebare din *Jacques Misère* a lui Eugen Pottier:

A, dar

Asta nu se va sfîrși niciodată?

LA SPITAL

Eram în vizită la un prieten al meu, intern la spitalul Brîncoveneasa. S-a întîmplat însă că tocmai în timpul cînd eram eu acolo să fie și ceasul consultațiilor gratuite.

Un șir lung de oameni săraci, femei îmbrăcate în zdrențe și copii desculți, se perindau, de parcă n-ar mai fi voit să se sfîrșească, pe dinaintea internului.

Cei mai mulți voiau să fie primiți în spital.

La ce nevoie să li se dea rețete, să li se prescrie medicamente, cînd ei n-aveau bani nici pentru a-și cumpăra o coajă de pîine? Și apoi ceea ce ei cereau, ceea ce doreau în fundul sufletelor lor era odihna, liniștea, un timp, fie măcar cît de mic, în care să scape de marele zburciun al vieții sărace, un timp în care să se știe la adăpost de nevoia rătăcirii pe strade, flămînzi și bolnavi.

Mizeria își arăta fața-i respingătoare în toată goliciunea sa.

Prietenul meu, cu toate că vedea zilnic aceleași dureri trecîndu-i pe dinainte, tot n-ajunsesese să-și stăpînească unele mișcări de compătimire la vederea lor.

Din cînd în cînd se întorcea spre mine, mă privea în adîncul ochilor și ridica din umeri, ca și cînd ar fi zis: „Oricît ar fi de dureroasă mărturisirea, dar e cu neputință de a face ceva pentru aceștia“.

Și aceștia plecau dezamăgiți, pentru a se prezenta mîine la cine știe ce alt spital, de unde, cu siguranță, vor fi respinși ca și de aci.

La urmă de tot veni un om în floarea vîrstei, dar slab, galben, cu ochii sticloși, cu o față de pe altă lume.

– E ofticos în ultimul grad! îmi șopti prietenul.

Bolnavul voi să fie primit în spital.

– Aici nu se poate. Du-te însă la Filantropia; e cu putință să te primească acolo.

Și în fața privirii întrebătoare a nenorocitului, el îi explică:

– Filantropia... departe... pe lîngă Șosea.

– M-oi tîrî și pînă acolo!

O, gestul descurajat, obosit al [bolnavului] cînd a plecat!

În urmă, internul, ca și [cînd ar fi vrut] să mi se scuzeze, spune:

– Dacă l-aș fi primit, [l-ar fi] trimis îndărăt 20 fără milă.¹

¹ Ziarul fiind deteriorat, am așezat între paranteze drepte cuvintele care lipsesc și am renunțat la cele cîteva rînduri de la sfîrșitul articolului.

IAD ȘI RAI

Mergeam amîndoi, eu și cu un muncitor, în noaptea senină de vară, pe drumul care arcuiește de la Colentina în jos, pierzîndu-se în depărtare printre tufele de rosmarin și de lucernă.

Noaptea era caldă și frumoasă, și natura întregă părea că prinde glas și viață sub sărutările de argint ale unei lune cum numai în iulie se vede.

De la verzile colini cari strejuiau somnoroase în zare venea un vînt ușor, mîngîietor, asemeni atingerilor line a mîinilor unei mume pe obrajii copilului, atingerea duioasă a mîinilor de mumă.

Pe nesimțite ne trezirăm înaintea unor clădiri cari răsăriră deodată înaintea noastră așa cum răsare în vis o figură respingătoare.

Hornuri mari se înălțau ca niște uriași, proiectîndu-se pe cerul albastru închis al nopței, și un fum roșiatec înflăcăra bolta de sus. Era o fabrică, și înlăuntru, deși era noaptea tîrzie, roțile se învîrteau mereu, mașinile vuiiau, cuptoarele se încingeau de flacări și lucrătorii, negri de praf și oboșiți de muncă, alergau necontenit, hrănind gîtlejul fără fund al uriașului de fier – un gîtlej fără fund deschis în întuneric.

Asta era la stînga. De la dreapta se auzeau strigăte vesele. Într-un pavilion drăguț dintr-o grădină admirabilă, o familie sta la vorbă, ca oamenii, după masă.

Femei elegant îmbrăcate, domni cari nu cunosc munca și copii cari nu știu ce-i nevoia petreceau în ticnă un sfîrșit de seară. Era un tablou de fericire casnică, liniștită, care face să viseze amarnic pe toți cei cari sînt osîndiți să pribegescă vecinic singuri, o viață de pribegie stingheră.

Însoțitorul meu grăi, după ce tăcuse tot drumul:

– Iad și Rai!

Și gestul larg, cumpătat al mîinei sale se întoarce de la stînga la dreapta în aerul albastru-închis a nopței.

În mintea lui de muncitor tot ce auzise odată despre lumea cealaltă se întrupa acum aievea în fața sa.

NATURA

Ne întoarcem la natură: în literatură, în pictură, în filozofie, chiar, se vede apărînd o dragoste adîncă și pătimașă pentru natura de atîtea ori slăvită și de atîtea ori părăsită.

Întoarcerea de acum însă n-are caracterul senin și liniștit al măreței adorări de odinioară. E mai mult o pornire zbuciumată, un avînt dureros, ceva din starea sufletească a omului care, sătul și dezgustat de toate, se refugiază în marele templu al universului pentru a-și ogoi durerile.

Odată, într-o seară furtunoasă de toamnă, cînd niște nori groși și negri învăluiseră cerul, am văzut un porumbel alb ca visul neprihănit al unei fecioare îndreptîndu-se cu aripi ostenite spre cuibul său. Una din aripi părea aproape înțepenită, și biata pasăre se opri o clipă pentru a se odihni pe un acoperiș din apropiere. Atunci băgai de seamă că de sub aripa ce părea aproape înțepenită izvora un mic punct roșu de sînge: era o rană.

Omul modern mi-a făcut totdeauna o impresie asemănătoare cu aceea pe care mi-a făcut-o sărmanul porumbel rănit. Dar omul modern mai speră cel puțin în tainica putere a naturii.

Însă am întîlnit odată, în mijlocul unui cîmp de o bogăție fără pereche, un țăran bătrîn și gîrbov care se întorcea de la lucrul cîmpului. Un apus de soare splendid, o variație de culori nesfîrșită, un ton general vrednic de serile de Orient, de o parte, și un suflet împovărat, amărît, chinuit de grijile unei vieți ticăite, de altă parte.

Pentru gîrbovul bătrîn natura nu mai avea nici un farmec.

Și atunci am înțeles grozava nedreptate a muncii fără rost prin care se răpește omului ultima și suprema mîngîiere: natura.

PRIBEGI

Drumurile lungi și prăfuite de țară, drumurile cari nu se mai sfișesc sub arșița soarelui de ameazi se populează acum cu sute de muncitori de pământ, porniți din cine știe ce cătun sărăcăcios pentru a-și găsi de muncă. E o lume întreagă de desculți în zdrențe, care-și îndreaptă pașii după cum bate vântul, nădăduind că în țara asta largă și întinsă trebuie să fie undeva un colțișor și pentru dînșii.

Dar colțișorul mult dorit nu se găsește.

De pretutindeni unde se duc să-și ofere brațele li să răspunde că sînt destui muncitori.

Și cu amarul în suflet, dînșii trebuie să-și înceapă din nou calea lor de pribegi sub razele dogoritoare ale soarelui de iunie, în mijlocul cîmpurilor cari se întind despoiate în zarea depărtată, visînd eternul vis al obșteștei nemișcări. Aerul tremură ușor pe culmi, împovărat și el de atîta căldură, pe cînd pămîntul însetat se usucă și se întărește.

Liniile clare cari mărginesc orizontul în depărtările albastre par a opri ca într-un cerc de fier zborul mai departe al gîndurilor.

Iar cînd seara cade răcoroasă, ca adusă de lungile și duioasele rugăciuni ale celor pribegi, un suspin de ușurare saltă piepturile tuturor.

Și nu arareori se întîmplă că, doborît de atîta mers, unul din acești rătăcitori fără de rost se abate din drum, căzînd la pămînt și dîndu-și duhul în pacea neturburată a serei, sub straja bolței azurii de sus.

Un moment de adîncă emoție. De pe buzele tovarășilor, îngroziți că în lumea cealaltă ar putea să fie aceleași suferinți, ca și aici, pare a se înălța, dureros de chinuitoare, întrebarea:

— Răspunde-ne, frate! Ești mai fericit acolo?

TIMPUL CIREȘELOR

„Cînd va veni timpul cireșelor...”

E un vechi socialist francez și un învierșunat comunard omul care a scris versul acesta atît de gingaș, început al unui cîntec de primăvară.

De obicei, cînd se vorbește de luptătorii Comunei, se face ca și cînd s-ar vorbi de niște oameni aspri, grosolani, sălbateci, fără alt sentiment decît acel al răzbunării împotriva burghezilor.

Și totuși acest sentiment a trăit!

În mijlocul luptelor din oraș, a vieții fără soare și fără lumină din atelier, rămîne ceva din frăgezimea dorințelor din copilărie.

„Cînd va veni timpul cireșelor...”

Acum e tocmai timpul cireșelor. La mulți, pomii se îmbracă în haina purpurie a fructelor și ramurile încărcate se pleacă încet spre pămînt de greutate.

Ceva din viața primitivă a antecivilizațiilor răsare sub aceste ramuri.

Și pentru noi, cei cari trăim în mijlocul Bucureștilor și a microbilor, hărăziți cu atîta bunăvoință de edilitate, timpul cireșelor, traiul în aer liber e vaga iluzie a unei vieți neînfrîinate de mizeriile orașelor capitaliste.

MOARTEA

„Acel imperiu din care nimeni
nu se mai întoarce“.

HAMLET

Aseară primii vestea că un prieten, pe care-l întâlnisem cu câteva zile mai înainte sănătos și vesel, ar trage să moară.

– Sufere de o boală care bagă repede în mormânt! îmi spuse cel care-mi aduse vestea.

Și-mi istorisi cu de-amănuntul cum își petrece vremea bolnavul, convorbind voios cu amicii cari vin să-l viziteze, destăinuindu-le din aventurile interesante ale călătoriilor sale și așteptându-și sfârșitul cu o nepăsare filozofică.

Și pe omul acesta îl întâlnisem nu demult strălucind de vioiciune, frumos, elegant, purtându-și pretutindeni nestinsa-i sete de viață, cu încredințarea că niciodată n-o să se golească pînă în fund cupa plăcerilor!

Și deodată să se vadă trîntit la pat! La douăzeci și șapte de ani, asta e grozav!

Nouă, tinerilor, moartea nu ne apare niciodată sub culoarea aceea întunecată și înspăimîntătoare sub care apare bătrînilor. Pentru noi ea e ceva foarte depărtat — așa de depărtat, încît mulți cred că nici n-au s-ajungă vrodată pînă acolo — și arareori dacă îi evocăm icoana în minte, poetizînd-o și îmbrăcînd-o în vâlul unei dulci melancolii.

Împrejurul nostru ea seceră zilnic din marele popor al muritorilor, dar, cu toate acestea, noi trecem înainte nepăsători, ca și cum am trăi deasupra legilor firești.

Dar s-o vezi deodată în față, înghițind nesățioasă pe unul din oamenii cu cari pînă ieri ai stat împreună!

Toată fala omenească se pierde într-o clipă și frunțile mîndre se prostern umilite în țărînă.

O cumplită descurajare îți apasă sufletul, te vezi în ochii tăi mic, foarte mic — un vierme în acest univers fără început și sfîrșit, o picătură în oceanul fără fund și capăt al nemărginirii.

În noaptea neagră, pe cînd prietenul îmi povestea înainte despre boala care bagă repede în mormânt, simții deodată aripile morței plutind reci în aerul greu de deasupra noastră.

Și o groază nebună, lașă, josnică mă cuprinse în fața neînlăturatei atotputernicii a acestei fatalități.

Cuvintele strigate la vederea primului omor făptuit de om păreau că răsună încă în văzduhul întunecat: „Caine, Caine, moartea e în lume!“

DOINA

O amează în flacări. Cerul senin, fără nici o umbră de nor pe el, se boltește aprins deasupra pământului, ca și când ar vrea să-l stingă într-o supremă îmbrățișare de foc. Soarele își trimite în sus, cu cruzimea unui învingător, sulilele sale arzătoare cari se iuțesc, se înmulțesc și umplu tot văzduhul de puterea lor distrugătoare.

Asfaltul străzilor sfirte sub picioarele trecătorilor și stă gata să se topească în lava fierbinte, marele clădiri pompoase dorm răsfățindu-se la soare, copacii stau nemișcați, ca într-o pădure fermecată din povești, și nici o mișcare nu se simte nicăieri.

Totul e mort.

Abia din când în când un om – funcționar sau lucrător – se vede trecând repede pe drum și căutând locurile umbrite, de teamă să nu care cumva să cază trăsnet pe trotuar de razele drepte ale soarelui.

Mă duceam spre casă, copleșit de căldură, ostenit, cu un mic început de durere de cap. Zăduful dimprejur mă amețea, liniștea din aer mă irita. Cerul părea că se lasă asupra mea, înăbușindu-mă.

Și cum treceam pe lângă o casă mare, boierească, auzii răsunînd dinlăuntru notele clare ale unei doine cîntate din piano.

Numai la asta nu m-aș fi așteptat în clipa aceea. Cît ai clipi din ochi, avui viziunea cîmpurilor întinse, verzi, umbrite de copaci stufoși, răcorite de valurile cristaline ale pîraielor repezi și legănate de cîntecul duios al vreunui cioban.

În clipa următoare, însă, senzația asta binefăcătoare se transformă în revoltă.

Ce înțelege doamna sau domnișoara, care muncește așa de bine pianul, din doină? Pricepe ea scopul ei tainic și sfînt, durerea veacurilor trecute, care plînge în notele sale triste, aspirațiile luminoase ale autorilor ei, revolta înăbușită a celor cari o cîntă?

De bună seamă că nici nu s-a gîndit vrodată la ele, dar între Wagner și Dvorak, doina are un aer foarte exotic și face aceeași impresie pe care ar face-o niște țărani adevărați în mijlocul unui salon aristocrat.

Totul servește pentru petrecerea și pentru înlesnirea digestiei păpușelor cu grai.

BUNĂTATE

Singurul lucru de care m-am temut și mă tem totdeauna, singurul lucru înaintea căruia am rămas oricând dezarmat, ca înaintea unui ceva necunoscut, îngrozitor, e răutatea. Prostia, prostia simplă, prostia ordinară, prostia pe care o întâlnești pe toate cărările, nu mi-a părut niciodată periculoasă. Pentru dînsa se găsesc totdeauna mijloace de luptă.

Răutatea, însă, scapă oricăror arme.

Ea e unirea profundă a celei mai de jos prostii cu tot ce are omul mai sălbatec și mai vechi, mai neînfrînat ca porniri. Și din această pricină, orice armă îndreptată împotriva ei se frînge, nemernică.

Omul inteligent, omul cult, omul care știe că toate faptele sunt determinate de anumite cauze nu poate fi rău. El va găsi mereu o scuză pentru greșală și va căuta s-o îndrepte ca om, nu ca fiară.

De aceea, bunătatea adîncă și nemărginită, caldă și îmbrățișătoare e supremul bun la care a putut ajunge pînă acum omenirea. Crist a propovăduit-o acum două mii de ani, alții au propovăduit-o de la dînsul încoace, și, cu toate acestea, bunătatea a rămas tot floare rară.

Peste inimile multora tot josnica răutate și îndemnul spre învrăjpire stăpînește. Bunătatea, sublima bunătate nu-și arată fața nicăieri.

Imnurile ce i se înalță și tămîia ce i se arde nu-s decît manifestări pentru ea, pentru bunătate, dar nicidecum nu-s semne de existența ei.

Rareori de se întrupează cu cîte o ființă modestă, necunoscută, și numai la asemenea ființe se poate arăta ea.

Eu, unul, n-am cunoscut decît doi oameni cu adevărat buni. Despre unul, rătăcitor acum pe cine știe ce țărături, nu voi să vorbesc astăzi.

Pe celălalt l-am dus alaltăieri la groapă; era prietenul Arțăreanu.

Nu vreau să-l laud — la ce i-ar folosi acum laudele mele? Dar spun acestea pentru că în societatea actuală, unde la fiecare pas întâlnești caractere meschine, inimi josnice, cugetări perverse și lașe, e o mîngîiere chiar numai faptul că ai întâlnit undeva, într-un timp fie el cît de depărtat, un om care s-a apropiat de bunătatea ideală.

Și gîndul acesta are destulă putere să te oțelească în lupta împotriva celorlalți, ceea ce nu e puțin lucru.

DEMONUL

Peste generația noastră tînă ră suflă un vînt ciudat. La douăzeci de ani – pricepeți, bătrînilor, ce însemnează acest cuvînt? – cînd viața e așa de frumoasă, speranța așa de mare și cerul așa de albastru, tinerii de acum sunt deja trecuți, săturați, dezarmați de toate. Pe fiecare-l chinuie greutatea viselor, neputința de a lucra, dorința nehotărîtă de ceva care nu există, setea de o senzație nouă, deosebită de toate cele cunoscute.

Cel mai nenorocit însă e cel pe care-l muncește demonul artei, gîndul gloriei, toată această grozavă nebună halucinație, care pe zi ce merge pune stăpînire pe mai multe minți.

Artistul care, cu țigara-n gură, cu fața veselă, cu ochii surîzători, se așează la masă și scrie senin liniștit nu trăiește în realitate – el e o închipuire a profanilor.

Artistul adevărat e tot atît de departe de acesta pe cît e de departe lumea reală de lumea iluziilor.

El e o mul care nu-și aparține niciodată sieși, ci totdeauna trebuie să urmeze un îndemn care vine de la o forță mai presus de a sa și căreia nu i se poate împotrivi.

Unii au numit această forță talent, geniu, alții i-au zis demon. Desigur, cuvîntul din urmă e mai drept, căci el arată întrucîtva suferința care surpă pe cei pe cari mulțimea îi crede atît de fericiți. E pe de o parte ucigătoare starea sufletească de a te simți robul cuiva, de a pleca fără voie grumazul sub greutatea unui lanț nevăzut, de a-ți da încetul cu încetul tot ce ai mai scump ca gîndiri și simțiri, fără a-ți opri nimic pentru tine, și pe de altă parte e siguranța nebună că nu vei putea scăpa niciodată de această robie și de acest chin decît, la urmă, cînd, asemeni lui Icar, vei cădea din înălțimile viselor, cu aripele iluziilor arse.

Ah, pe cîți din aceștia nu i-am văzut dorind viața casnică și liniștită, serile petrecute la lumina lămpii modeste, noapțile și zilele fără zbucium!

...„Și ne izbăvește, Doamne, de cununa sîngeroasă a viselor prea grele!“

Dar demonul îi mînă înainte, fără milă.

O SEARĂ LA MACEDONSKI

Din mijlocul crizantemelor care-și suspină parfumul răspîndindu-l ca o lină binecuvîntare deasupra tuturor, micile obiecte de artă, tablourile, nimicurile scumpe păstrate cu sfințenie apar ca în evlavia mistică a unui templu vechi. Lumina care cade din candelabru se nuanțează, se atenuază și ia afinități subtile, asemeni unui apus de soare într-un veac de decadență. Dar și lumina, și tablourile, și crizantemele se sintetizează într-o armonie superioară, manierată, ca un tablou de Watteau, și blîndă ca o noapte cu lună.

Comunitatea sufletească domnește aci.

În timp ce orașul se stinge în depărtare cu zgomotele sale și noaptea acopere cu mantia întunericului cu brutalitățile zilei și josniciile vieții, în micul salon al poetului se deșteaptă încet însuflețirea convorbirilor intime, evocatoare de senzații vagi și de emoții fugitive.

Amfitrionul vorbește. Frazele curg dulci, liniștite și cizelate, asemeni unei marmore ieșite din mîna unui maestru antic. S-ar zice că omul acesta clădește o frumoasă operă arhitecturală din cele mai mici discursuri. Ceea ce îl deosebește însă de alți maeștri e o căldură și un culorit viu în vorbire cum nu mi-a mai fost dat să văd. Cuvintele au o putere de sufletească expansiune care robește și fascinează de la început pentru că maestrul posedă taina acelei fermecătoare *causerie* franceze care se întîlnește așa de rar în saloanele române.

Și rînd pe rînd ne trec pe dinaintea subiectele cele mai deosebite: ultimile noutăți literare, descoperirile științifice, evenimentele politice, faptele diverse și tot ce poate da prilej unui gest frumos, unei fraze armonioase. Se vorbește de literați, de cei vechi ca și de cei noi, și părerile amfitrionului sunt pline de cele mai surprinzătoare scînteieri. Se crease, de mult, o legendă care-l reprezintă ca pe un confrate răutăcios și invidios. Nimic mai mincinos! L-am auzit vorbind de toți autorii noștri și asupra tuturor a fost de o justeță și de o bunăvoință cari știu bine că nu se întîlnesc la alții.

E drept că din cînd în cînd o mică încrețitură de sprînceni trădează pe amărîtul, dar o ridicătură din umeri, aproape imperceptibilă, arată cea splendidă nepăsare pe care trebuie s-o aibă totdeauna omul superior față de micimile adversarilor. Mulți i-au fost elevi la început și l-au înjurat pe urmă. Ei și ce? Parcă poți opri canaliala să fie canalie!

Din amărăciune a ieșit o poemă, din părere de rău o simfonie, și maestrul estet are de ce să fie mulțumit. Recunoștința e pentru oamenii de

toate zilele; emoția curată care devine artistică e numai pentru cei aleși. În această privință Macedonski e tot așa de excelent om pe cât e de mare poet.

Și frumos, superb în jupiterianismul său, nuanțat de o mică umbră tragică, poetul citește. Glasul are ceva din melodia cu care trebuie să-și fi citit altădată Sophocles versurile. E o înălțare ritmică de o armonie luminată și clară ce dă un farmec distinct și nebănuit versului care se înflăcărează și trăiește cu o nouă viață. L-am auzit citind pe *Faust*. Puterea de sumbră evocare a celebrei drame a lui Goethe era dată cu un tragism atât de pătrunzător, încît d-l Jules Brun, care era de față, a exclamat:

— Aceasta nu mai e citire; aceasta e crearea încarnarea lui Faust.

Si așa cu toate.

Tîrziu de tot, cînd ceilalți au plecat, cînd am rămas numai noi amîndoi, încep destăinuirile din trecut, planurile pentru viitor. Poetul mai are încă multe, foarte multe de spus, și voința hotărîtă care l-a susținut pînă acum i-e tot neclintită, tot stîncă, tot granit sfidător al oricăror lovituri.

Afară e tîrziu și tăcerea neturburată a nopții plutește în deplina sa maiestate peste orașul adormit. Numai noi veghem singurateci. Și în salon pacea se întinde ca un vâl străveziu peste micile obiecte de artă, peste tablouri, peste nimicurile scumpe păstrate cu sfințenie, peste crizantemele cari-și suspină parfumul din petale și peste o suavă madonă de Florian.

TECUCIUL DEPĂRTAT

NOTE DE TOAMNĂ

I

În ceața alburie ce atîrnă ușoară și fină din bolta străvezie, turnurile orașului se estompează nedeslușite, ca-ntr-o gravură germană medievală peste care vremea a pus praful veacurilor sale. Ramurile castanilor și ale teilor par o cunună veștedă pusă pe capetele bătrîne ale acoperișurilor sure ce dorm în neștire sub farmecul liniștei ciudate ce coboară deasupra în valuri largi și reci. Somn lung, somn greu, somn fără vise.

Totul e depărtat, șters, învelit în culori ce se pierd pe nesimțite și cu un parfum de lucruri moarte, de rochii iubite și scumpe dezgropate din lăzi vechi. S-ar zice că e un oraș privit sub apă — o apă în care s-au vărsat parfumuri ce nu se mai găesc astăzi.

Cîteva momente stau uimit. Mă tem să pornesc, mă tem ca și cînd aș fi intrat în palatul frumoasei adormite în pădurea fermecată, unde lucrurile sunt așa de fragede, încît se sparg la cea mai mică atingere. Dacă ar fi și aci așa? Dacă fantasmagoria aceasta ciudată, dar frumoasă, la urma urmelor, ar pieri deodată cu ușurința cu care pierе fumul focurilor de ierburi uscate în aerul albastru al verilor calde și senine? Iluzia ar fi prea scurtă și părerea de rău prea curînd simțită.

Doi pacinici cetățeni trec pe lîngă mine. Cu hainele de șiac ruginit, cu căciulile negre cu fundul lat, negustorii aceștia par evocați din viața breslașilor de acum o sută de ani. Pasul lor măsurat și rar abia se aude pe prundișul șoselei.

— Ar fi și păcat să pierdem o zi așa de frumoasă.

— Cine știe? poate că nu ne-o mai dărui toamna cu alta la fel.

— Apoi, ce crezi? Poate chiar mîine ori poimîine să înceapă ploile cu ger.

— Vezi bine. N-o să stea toamna tot așa.

Dar glasurile lor sînt așa de încete, cuvintele lor așa de acoperite, încît se pierd în aerul tremurător, așa cum s-ar pierde adierea unui vînt de seară.

...Și cele două umbre vechi se pierd pe sub ramurile desfrunzite ale cărărei, ducîndu-se departe, departe, spre orașul fantastic.

Vorbele lor m-au trezit din amoțire. Era realitatea — o realitate blîndă, o realitate mîngîietoare, dar o realitate care nu mă miră: în orașul acesta totul e ciudat.

Plec pe bulevard. Șirurile copacilor se întind înainte în linie dreaptă: un mic Trianon, un Trianon aproape asiatic, dar un Trianon mort, care plînge din frunzele galbene gloria sa înmormîntată.

Contururile se precizează; apropierea le dă forme noi și aproape sinistre; ramurile par niște uscate brațe de nebun cari se înalță spre cer într-un blestem stins și neputincios.

E oare blestemul frumuseții apuse, e oare blestemul durerilor cari nu s-au închis încă? Cine ar putea spune?

Vîntul trece tînguitor, dar vîntul e mut.

...Și iată foi, multe foi: foi galbene, foi roșii, foi negre, ce dorm somnul cel de-a pururi în straturi groase adunate pe pămîntul umed.

Îmi plec ochii în jos. Poate e o parte din visurile perechilor îndrăgostiților de astă-vară, poate e o parte din iluziile frunților cugetătorilor nebuni din nopțile de mai! Poate sunt chiar visurile și iluziile mele!

Cine știe? Cine le-ar putea cunoaște în mormîntul acesta fără nume?

Le calc în picioare. Cîți nu le-au călcat și pe ale mele!

Și, mîndru de această mică cruzime, fericit de-această bănuială de sălbăticie pe care altminteri n-aș putea-o arăta în nici o împrejurare, ridic fruntea în sus.

Casele mici, simple, albe și sfiicioase și duioase ca niște chipuri de fecioare bolnave parcă mă privesc cu o adîncă mirare. Nu le-am văzut de mult și cu toate acestea le cunosc ca și cum le-aș fi părăsit ieri. Aceleași uși gata să se deschidă cu dragoste înaintea oaspeților, aceleași ferestre împodobite cu flori, cu gutui și cu mere, aceleași streășini largi și prelungite pînă dincolo de prispă.

Dar o deosebire tot este.

O, deosebirea aceasta nu e nici în jalea frumoasă a grădinilor, nici în ceața alburie ce atîrnă ușoară și fină din bolta străvezie, estompînd turnurile orașului ca într-o gravură germană medievală peste care vremea a pus praful veacurilor sale.

Poate că deosebirea e în sufletul meu, poate că plutește în aer, poate că e în sufletul tecucenilor.

...Și tăcerea se întinde magică împrejur. Afară de vîntul care abia-și șoptește vechea sa tragedie, totul stă nemișcat. Nici un zgomot cît de mic nu turbură această pace de templu cufundat în rugăciune tainică.

Un corb trece încet pe sus, dar zborul său e așa de abătut, mișcările sale așa de stranii, încît biata pasăre pare că ar avea și dînsa conștiința dezolării din orașul-fantomă.

Soarele, ca un mare ochi însîngerat, se ivește de după geana ceței de sus. Razele sale, aproape stinse și aproape reci, cad de-a lungul zidurilor părăsite și se tîrăsc cu greu peste frunzișurile moarte, lăsînd în urmă dungi de aur, un aur ars în foc.

Ceața se trage de o parte ca o cortină uriașă, scheletul fantomei se desemnează clar pe fundul albastru al cerului, ca o protestare a visului ce nu moare, împotriva uitărei care-l copleșește.

Zile de toamnă, zile capricioase, zile de femeie care vede cu durere cum se duc anii frumoși ai tinereții!

Orașul somnului lung, somnului greu, somnului fără vise pare înfiorat, dar tace înainte, ca și când ar fi încredințat că orice zgomot e un păcat și orice mișcare o zădărnicie.

...Iar visul, visul tragic și trist, plutește pe deasupra și nu cutează să se coboare. De ce ar răpi liniștea frumoasă a morței încăpăținatului adormit? De ce ar pune doruri vagi și nostalgii neînțelese pe frunți cari nu cer decât să rămână reci în marmoreea lor albeață?

Și versurile sublimului Shelley par că șoptesc dintre petalele palide ale unor crizanteme singuratece:

O, ce minune e moartea!

Moartea și fratele său somnul! Dar soarele a învins. Purpura sa aurie se întinde ca o mantie regală peste grădinile părăsite, punând pete luminoase peste iedera neagră. Și tot tremură blînd și lin, și florile galbene ridică o clipă capul înainte de această neașteptată deșteptare din somn, și turlele bisericilor se culorează de culorile cari trebuie să fi înflăcărat odinioară catedralele gotice – și miracolul se întîmplă.

O vedenie trecu. Un fin profil blond se ivi pe după trunchiurile copacilor bătrîni și înainte încet, ca sub stăpînirea unui vis lăuntric, pe cărarea pe unde trecuse pustiirea vîntului de toamnă. Un parfum suav și delicat ca o țîrzie aducere-aminte flutură în aerul curat și vedenia pieri.

O, finul profil blond întrezărit pe neașteptate într-o ameazi de toamnă țîrzie!

Poate că a fost propria mea tinerețe!

Și înduioșat și pocăit, mă descoperii în urma vedeniei scumpe care-mi adusese aminte de visuri și de iluzii, și cu gestul larg și măreț am salutat.

...În orașul-fantomă, cu somn lung, somn greu, somn fără vise, unde turnurile se estompau ca-ntr-o gravură germană medievală.

II

Văd din nou Tecuciul după mulți și lungi ani de despărțire. Nimic nu pare schimbat; nimic nu s-a știrbit, nimic nu s-a adăugat vechiului oraș care doarme învăluit în ceață pe malurile pacinicului Bîrlad.

Aceleași străzi largi și acoperite cu prundiș sur se întind tăcute în praful care se înalță subțire ca o umbră de fum de tămîie răspîndită într-o

biserică în ruine. Aceleași curți mari și spațioase — curți făcute pentru îndestulare și trai dus în toată largimea — se răsfață în patriarhala lor înfățișare, și aceleași case mici și simple, cari seamănă cu zîmbetul mîngîietor al unei femei bătrîne, își arată fețele lor modeste de sub acoperișurile rustice.

Chiar și copacii au rămas aceiași, cu ramurile încărcate, cu trunchiurile puternice. Mulți au mai crescut, mulți au îmbătrînit de tot. Dar același vînt trece prin ei, aceleași șoapte sunt murmurate prin crengile tinere, și dacă la rădăcinile lor nu mai vin aceleași perechi, de bună seamă însă că se fac aceleași jurăminte și se schimbă aceleași sărutări în focul acelorași îmbrățișări.

Parc-ar fi o bibliotecă veche care a stat închisă multă vreme și pe care stăpînul întors dintr-o lungă călătorie o deschide din nou. Totul e în starea în care-a fost lăsat. Cărțile păstrează aceleași șiruri în cari fuseseră orînduite în trecut, hîrțile dorm îngălbenite în vrafurile de unde nimeni nu le-a mișcat din loc chiar nimicurile, scumpele nimicuri uitate, răsar neschimbate din rafturile de jos ca niște ochi cari se deschid după o noapte care amenință să nu se mai sfîrșească și cari privesc întrebători pe cel ce-i scoate din întunericul cu care se deprinseseră atît de mult. Numai un parfum, parfum straniu, parfum de lucruri moarte, pare că se plînge duios de lunga sa robie.

Cu toate acestea, e ceva deosebit în Tecuciul de acum. Un fel de tristeță nedeslușită, ca o plîngere discretă în urma plecării ființei iubite, plutește în aer, unde se amestecă pe nesimțite cu ușorul vâl de negură de sus. E poate tristeța sufletului care dorește fără a ști ce dorește, e poate jalea nelămurită după trecutul frumos și după visele cari au zburat.

Au și orașele sufletele lor. Și au și sufletele acestea durerile și bucuriile lor, tresăriri și părerile de rău, nădejdi și desperări.

Cîteodată mi se pare că vâlul cel de negură e într-adins așezat deasupra, pentru ca trecutul să poată privi, fără a fi văzut, orașul plăcerilor stinse. Adesea simt în urma mea cîte o adiere nevăzută, abia simțită; poate că e bătaia din aripi a trecutului care mă pîndește cu ochi triști și plînși.

O dată l-am simțit chiar foarte lămurit. Treceam prin grădina care-mi tănuise odinioară întîia mea dragoste, pe sub teii ale căror flori îmi parfumaseră întîiele cuvinte tremurătoare de poezie, de voluptate și de vis. Fiecare copac îmi era un prieten iubit și dorit, fiecare cărare un templu adorat, fiecare colț un altar sfînt. Dar prietenul era posomorît, dar templul era părăsit, dar altarul era sfărîmat. Eu aș fi voit să trec fără părere de rău. Atunci auzii limpede în urmă plînsul înăbușit al unei ființe nevăzute — un plîns înfundat și atingător, un plîns de altă lume.

Era plînsul trecutului. Și toată grădina se umplu de acest plîns, și toată grădina plîne.

Copacii picurau din frunzele îngălbenite o ploaie de lacrimi mărunte și reci, cărările se ceruiră cu foi umede și negre, iar templul, templul sfînt și

sfărîmat, se însîngeră. Și simții atunci sfîșietoarea chemare a lucrurilor ce nu se mai pot întoarce și cari bat zadarnic în piatra grea prăvălită deasupra mormîntului vieții lor.

O, ce greu apasă această piatră!

Uneori mă surprind cu ochii în jos, cercetînd frunzele și pietricelile de pe cărare.

Caut visele mele pierdute și iluziile mele risipite. Mi se pare că trebuie să găsesc urme pretutindeni, căci odinioară le răspîndeam cu atîta dărnicie, încît cred că chiar și florile și firele de iarbă și-au avut partea lor.

O, zile de primăvară, nopți parfumate de mai! Cum vă idealizam atunci cînd viața-mi surîdea atît de fermecătoare înainte! Ce zbor înaripat de visuri cari se înălțau mai sus de stelele diamantine și ce izvor nesecat de fermecătoare închipuiri!

De mi s-ar fi spus să cuprind toată lumea într-o imensă și supremă îmbrățișare, aș fi făcut-o fără să stau la gînduri.

...Căci niciodată nu se întîlnește mai multă îndrăzneală unită cu mai multă poezie ca la vîrsta cînd privirea e așa de contemplativă că seamănă cu a îngerilor și simțurile așa de aprinse că seamănă cu ale diavolilor. Lumea pare un cîmp uriaș de plăceri și fiecare plăcere îmbată și ademenește cu același glas vrăjit cu care ademeneau altădată crudele sirene pe bieții marinari înamorați de cîntece și de valuri.

...Înamorați de cîntece, de valuri, de femei și de năluciri amăgitoare! Acum cîntecele au tăcut, valurile s-au potolit, iar femeile – ah, femeile! – s-au făcut soții credincioase și mame pline de o demnitate cu adevărat romană. Cît despre gingașele năluci amăgitoare, ele au pierit demult, sfîșiate de spinii și colțurile de stînci ale anevoiosului urcuș al vieții.

Acum e toamnă pe lumea în ceață și toamnă în inima-mi tristă.

În zadar privesc frunzele veștede și pietricelile, dar visele și iluziile nu le văd. Ele zac îngropate afund, afund în negrul pămînt peste care se scutură podoaba verei trecute.

De departe se aude încet, prelung, adormitor un cîntec duios ce plînge-n note triste peste dezolarea de afară. Versul său tînguitor se întoarce cîteodată în loc ca și cînd ar fi stăpînit de o dureroasă aducere-aminte, ca și cînd ar rechema o umbră dispărută și apoi iar pornește singuratec, umplînd ceața alburie de sunete cari par niște suspine ce picură rari și cadențate peste ramurile goale.

De unde vine acest cîntec? Mă uit împrejur și nu văd decît curțile pustii și casele închise.

Dar fără îndoială că îndărătul acestor ziduri trăiește un suflet care, ca și mine, dorește de soare, și de iubire, și de lumină, și de parfum, și de buze roșii și voluptoase cari se întind pentru sărutare cu patema zvăpăiată a țărilor sudice.

Cîntă înainte, frate, cîntă! Nu ești numai tu singur care plîngi în cîntec. Alături cu tine și în umbră, nevăzut, plînge altul, care te înțelege și te iubește, necunoscute! Cîntecul tău plîngător a revărsat în sufletul meu toată tristețea nemărginită a grațiilor cari nu se mai pot avea.

Și cîntecul urmează mereu ca o melopee nesfîrșită, ca unul din acele cîntece arabe cari se tărăgănează obosite și plictisite sub cerul cenușiu al Africei.

Eu merg abătut, posomorît, împovărat.

Port pe umeri povara ruinei speranțelor.

Și apoi — de ce n-aș mărturisi? — e și o mică dezamăgire, o dezamăgire la care mă așteptam, ce e dreptul, dar pe care n-o credeam așa de desăvîrșită. Avusesem presimțirea că voi întîlni un nou profil delicat, de acele cari trec așa de palide, împodobite ca de o cunună de norul părului lor blond.

Dar astăzi ceața e rece și mocnită și nici o vedenie zveltă și fină nu-i întrerupe somnul lung și greu ca al apelor cari au stat prea mult oprite într-un iaz.

Amicul care mă găzduiește îmi iese înainte de cum mă vede de departe și mă întîmpină cu fața decisivă, cu zîmbetul pe buze și cu mîna întinsă. Dar se oprește îndată ce mă vede de aproape.

— Astăzi nu ești cum erai ieri.

— Astăzi n-am întîlnit acel fin profil blond care dă atîta farmec duioșiei toamnei din orașul fantomă.

— Ah, iubite, începi să-ți făurești noi visuri. Ia seama!

— Amicul meu, visul e singurul bun care ne mai rămîne cîteodată. Și apoi, poate că nimic nu face pe lume cît un vis.

— Visează, e ceasul!

Și-mi desemnă cu degetul orașul care se învăluia în mantia întunecată a amurgului ce se lăsa încet și leneș pe străzi, ca un gînd de femeie voluptoasă într-o după-amiază de părăsire.

...Și nici un zgomot în orașul visurilor moarte din care fugise trecutul pe totdeauna.

O SCRISOARE

Zilele acestea un amic primi o scrisoare. Era o mică scrisoare roză și parfumată, închisă într-un plic delicat și fin. Ea venea dintr-un oraș depărtat de provincie, din orașele în cari se iubește și se regretă, în timp ce fecioare palide se plimbă visătoare la umbra vechilor case boierești unde nu trăiește decât amintirea.

În scrisoare era numai o floare veștejită, o lacrimă picurată în tăcere și câteva versuri:

Je m'en souviens
Des jours anciens
Et je pleure...

Și câtă lume în câteva versuri, o lacrimă și o floare. Toate visurile, toate dorințele și toate suferințele trăite în depărtarea aceea albastră, unde casele sunt ca un fum și fecioarele ca niște umbre!

Dar ce căutau aceste rătăcite în capitală? Închipuiți-vă o bătrână frumoasă, gingașă, pudrată, din secolul al XVIII-lea, apărînd deodată în mijlocul nostru și opunînd privirilor noastre aspre fragilitatea proverbială a porțelanurilor de Saxa. Ar fi un amestec ciudat de sentimentalism și de ridicul, nu e așa?

Cam aceasta a fost și impresia produsă de delicatele rătăcite pe care o mîină suavă le-a trimis în capitală în speranța de a trezi aci vechiul vis de acolo.

În capitală nu se visează. Viața e aci prea aspră și realitatea prea *neîndestulătoare* pentru a lăsa timp regretelor.

...Și cel mult seara tîrziu, într-un colț de berărie afumată, visătorii își lasă capul pe mîini și, în sunetul rîsurilor brutale și a ciocnirilor de pahare, udă cu lacrimi furișe casta scrisoare care pare a se mira ea însăși în lumina sa roză și parfumată de această favoare tardivă.

ÎN CIMITIRUL SĂRACILOR

... Gîndurile îmi sunt așa de triste ca și crucile care, plecate ba în dreapta, ba în stînga, răsar din vegetația luxuriantă a cimitirului săracilor.

Îmi trec pe dinaintea ochilor figuri de oameni în agonie.

E un tuberculos care se cramponează de ultima senzație, de ultima rămășiță de viață. El soarbe cu atîta voluptate ultima suflare pe care i-a fost dat s-o respire.

Un altul moare pe o bancă în fața unui spital, în lumina mîngîioasă a unui amurg senin de toamnă, visînd țărături înflorite și pline de culori vii, de lumină caldă...

Un bătrîn se sfîrșește bolnav, gîrbov, strivit în întunericul asfixiant și în atmosfera apăsătoare a unui bordei din vro mahala îndepărtată. Privirile lui se întunecă, viața se duce din pieptul lui clipă cu clipă, răsuflarea i se scurtează, dar în inima lui dorul de viață pîlpăie ca flacăra jăratecului în cenușe.

Și toți vin aicea să se odihnească în pămîntul rece, sub vegetația luxuriantă a cimitirului săracilor.

Pe cînd stam așa, hipnotizat poate de sufletul vreunuia dintre cei duși, aud deodată o avalanșă de glasuri copilărești. Părea o protestare a vieții contra morții, în contra pesimismului, în contra tristeții pe care ți-o dă intuiția trecutului și a viitorului.

Erau cîțiva copii, suflete nevinovate, care se jucau în iarbă lîngă cimitir.

... Și glasul lor părea un ecou al cuvîntului evanghelic: „Ajunge zilei răutătea ei“...

„Omule, părea că-mi spune rîsul zgomotos și franc al copiilor, lasă gîndurile negre, uită că ieri a fost moarte și mîine moarte va fi! Aceea ce are sens pe lumea asta e numai și numai viața, caldă, puternică, frumoasă, armonică!

Lăsați morții să-și înmormînteze morții lor.“

DECADENȚA SPANIOLĂ

Suntem câțiva tineri admiratori pasionați ai lui Cid, Don Quijote și ai vinului spumos de Xeres, cari, într-o bună seară, sătui de a ne tot oferi privirilor noastre, doritoare de orizonturi noi, mereu aceleași priveliști, am adoptat culorile spaniole cu entuziasmul cu care adoptau odinioară cavalerii rătăcitori colorile frumoaselor castelane și... adelante! – pentru Spania!

Ne dase nume: decadenți
Un hîtru bun de glume;
Prin cabareture am schimbat
Porecla în renume.

Și decadența spaniolă s-a văzut astfel înființată de fapt și de drept.

Niciodată poate virtuțile cavalerești nu au fost mai mult slăvite. Niciodată poate spirit mai scînteitor, elocință mai grandioasă și vinuri mai spumoase nu s-au consumat cu atîta entuziasm ca la seratele decadenței – serate e un mod de a vorbi; în realitate, însă, mai bine ar fi să li se zică sărate, din pricina plăței. Dar aceasta n-are a face! Decadenții plătesc regulat, ba încă dau și bacșișuri. Alminteri, ce decadenți ar mai fi, căci spaniolii adevărați nu-și plătesc nici datoriile, dar încă să mai dea și bacșișuri...

...Și în nopți tîrzii, cînd proza realității zilnice doarme în paturi de mătase, ocrotită de geniul păzitor și vecinic treaz – vorba vine – al gardistului de la poartă, cavalerii visului înflorit evocă în cîntece înflăcărate imaginea clară a singurei epoci cînd idealismul galopa alături de Don Quijote gata a se transforma în Campeador.

Nu lipsește decît nobila și casta Dulcinee din Toboso. Dar n-avem Carmencitte cu ochi șireți.

Caramba! la decadență vinul e gustos
Și Madridul de la Cosman pare mai frumos!

O VIZIUNE

Era în duminica Paștilor catolice. Stam într-un ungher al catedralei, cu mintea ridicată deasupra deșertăciunilor lumești, și priveam la icoana suavă a Maicei Domnului.

În ochii ei senini vedeam o nesfârșită blîndețe: se ruga sfînta pentru sufletele noastre, ale poporului din biserică venit să se închine divinului ei fiu.

Și deodată începui să cînte un cor de glasuri îngerești: erau fetițe mici, cari, cu privirile ațintite spre altar, pline de o nespusă evlavie, intonau imnul *Angelus*.

Mă simțeam dus pe aripi invizibile în regiuni eteree. Deasupra mea părea că se pogorîse Sfîntul Duh sub forma-i clasică de porumbel alb și, întărit de puterea credinței, nu mă orbea aureola lui mai strălucitoare decît razele soarelui.

Cum stam așa și visam splendori negîndite, lumi de închipuire și de culori, de armonie și de simfonie, pe cînd catedrala răsuna de dulci și înălțătoare acorduri, dinaintea ochilor mei începui să ia ființă ea, femeia-ideal.

Și dînsa, cititorule necredincios, nu era un reflex al unei minți în extaz, ci sta aievea la zece pași de mine, pierdută în mulțimea cucernică. Era îmbrăcată în doliu, simplu, foarte simplu și cu părul negru-mat, cu ochii muiați într-o dulce melancolie, naltă și zveltă ca o liană, cu pielea de un roz fin și transparent, cu buzele de o voluptate castă — ea întrupa în acele momente pentru mine catolicismul meridional, plin de evlavie mistică și de imagini suave.

Ochii ei erau ațintiți spre amvonul de unde preotul, cu un glas sonor și puternic, predica despre însemnătatea sărbătoarei pascale și despre împărăția cerurilor.

Deodată privirile noastre se întîlniră, și i-am aruncat cea mai suprasensuală dintre sărutări, sărutarea vrăjită a ochilor muiați în dulcea melancolie a dragostei.

... Dispăru ca o zîină dintr-un castel fermecat.

De atunci n-am mai văzut-o și totuși de cîte ori mă duc s-ascult serviciul divin, instinctiv privirile mele caută în semiobscuritatea catedralei, la picioarele blîndului crucifix, pe zîna cu ochii omorîtor de dulci.

ÎN RĂTĂCIRE

Tăcerea cădea peste fețele ostenite ale tinerilor. S-ar fi zis un ospăț antic de tineri efebi cu obrazi albi peste cari moartea și-ar fi lăsat să plutească ușoara aripă diafană. Pe frunțile lor șuvițele de păr se jucau nebunește sub adierea vîntului de afară, dar frunțile stăteau netede și palide ca niște frunți de zei tineri. Numai ochii trăiau de o puternică viață internă. Ah, ce înflăcărați erau ochii negri cari străluceau, sub frunțile palide ale tinerilor!

Tăcerea cădea ca o seară peste lacuri. În camera mică și cochetă două lumînări albastre ardeau în sfeșnice delicate, ca și cînd ar fi fost lucrate de o mîină subțire de prințesă din secolul XVIII. Și fumul parfumat al lumînărilor se ridica în sus și făcea ca un nimb greu de visuri împrejurul capetelor cu obrazi albi, peste cari moartea și-ar fi lăsat să plutească ușoara aripă diafană.

În sfîrșit, unul rupse tăcerea care se întindea ca un văl subțire:

– Vedeți voi, noi am fost totdeauna pînă acum în rătăcire. Am întins brațe desperate spre cer și am suspinat zadarnic rugi fierbinți către altare albe. Noi nu știam ce cerem. Dorințele noastre erau vagi și visurile noastre grele. Dacă am fi căutat să le prindem să le pipăim, ele ar fi pierit ca aburii cari se ridică din izvoare.

Și unul rîse:

– Tu ai fi voit poate dorințe cari să se poată pipăi!

– Taci, nu blestema! Dorința clară, frumoasă, care s-ar putea realiza într-o operă plastică, este o dorință pipăită. De acestea ne-ar fi trebuit nouă pentru ca să putem purta lupta vieței, de acestea ar fi avut nevoie sufletul nostru, care nu trăiește decît din umbre și din simboluri.

Și el vorbi înainte.

Dar ciudat! cu cît vorbea el, cu atîta li se părea celorlalți mai străin și mai depărtat. Părea că vorbește cu o voce care ar veni din înălțimi fabuloase, din azururi eterice la cari ochii lor deprinși cu întunericul și cu simbolurile neguroase nu se pot ridica.

– He, încă un creștin care se duce să se dea pradă fiarelor din arenă! murmură unul.

– Fie, dar mai bine arena și fiarele, pentru că arena și fiarele sunt viața, decît noaptea și negurile, cari sunt moartea.

... Și în depărtare Cavalerul tristei figuri cînta cît îl țineau puterile cîntecul decadenței spaniole:

Karr e mîndrul Escamillo, al lui Cid nepot,
Bărcănescu-i Sancho Pança, Ștefan – Don Quijot.

IDILELE DIN MANSARDE

Ah, idilele din mansardele mici și sărăcăcioase! Le cunosc! Ele nu sunt o simplă invențiune a imaginației romantice a poeților, ci trăiesc din plin viața reală, deși nu îmbracă totdeauna culorile pitorești sub care ne-a plăcut să le vedem odinioară.

Am stat odată în o astfel de mansardă. Un naiv ar spune că am stat ca să fiu mai aproape de îngeri; prefer să mărturisesc însă de la început că am stat pentru că făceam serviciul militar și deci eram nevoit să-mi restrâng cheltuielile. N-avea nimic deosebit mansarda aceea în care locuiam.

Dar o ușă de la o odăiță vecină cu a mea sta totdeauna închisă, și aceasta mă intriga mult. O ușă care nu se deschide niciodată e un secret care ațîță curiozitatea și care nu se lasă a fi pătruns. Rareori tîrziu auzeam ieșind din odăița vecină frînturi de fraze muzicale fredonate pe un ritm trist și prelung.

Cine putea să cînte așa?

N-am știut niciodată. Dar într-o seară am văzut pe masa mea un mic bilețel roz, prin care o mîină necunoscută și amică – scria în bilețel – mă ruga de niște versuri, oricare și de oricine ar fi ele, chiar de mine.

A doua zi, cînd am plecat, am lăsat pe masă un volum de poezii și un răspuns la biletul din ajun. Peste cîteva zile am găsit volumul de poezii, iar pe masă, împreună cu el, alt bilețel.

Ce să vă mai spun?

Corespondența aceasta s-a urmat între noi vro șase luni. Necunoscuta îmi scria totdeauna că mă cunoaște, iar eu... eu nu-i puteam scrie deloc așa ceva. Cîntam adesea:

Sunt trubaduru-namorat
De-o castelană nevăzută.

dar aceasta nu mă înainta de loc.

Într-o seară mă întorceam de la tabără mai ostenit ca niciodată.

Deodată, nu știu cum se făcu, la un colț de drum apăru înaintea mea silueta zveltă a unei femei tinere, palide și frumoase. Am rămas uimit, cuprins de o vagă presimțire. Și cînd trecui pe lîngă dînsa, ea înclină încet capul într-o salutare dulce și discretă, iar crinul din mîini îi căzu la pămînt. Atunci am avut viziunea damelor medievale care astfel își salutau cavalerii și mi-am adus aminte de episodul din *Vita Nuova*, cînd Beatrice salută pe Dante.

Am lăsat-o să treacă înainte și am urmărit-o încet. În curtea în care era casa noastră am intrat, scara obicinuică am urcat-o și în mansarda umilă am pătruns. Ea a deschis ușa odăiței vecine și cu o nouă salutare a dispărut.

Ușa a rămas de atunci totdeauna închisă și bilețele roze n-am mai primit, nici fraze muzicale fredonate pe un ritm trist și prelung n-am mai auzit noaptea târziu.

Fii binecuvîntată, necunoscută, care ai lăsat să plutească deasupra idilei noastre farmecul tainei nepătrunse!

FATALITATEA

Institutorul Chirvăsuță din
Tecuci a înnebunit la Budapesta
pe cînd se întorcea din Italia,
unde își căutase de sănătate.

ZIARELE

Era una din puținele inteligențe cu adevărat strălucite din cîte am întîlnit: o mare putere de asimilare, unită cu o mare putere de judecată, peste care modestia sa deosebită arunca o umbră de ușoară melancolie. Cu imaginația sa vie și nuanțată, cu cunoștințele sale întinse și variate, era o figură intelectuală care din primul moment impunea respect oricui, chiar celor mai încăpățînați. În privința aceasta, de cînd fac meseria de cercetător al minței omenești — și o fac de mult — n-am cunoscut decît două inteligențe pline de atîta demnitate; și din aceste două una era a sa.

Cînd oftica, nemiloasa boală care-l răpunea, a pus desăvîrșită stăpînire pe dînsul, a părăsit și studiul, și lumea, și s-a mulțumit cu modestul post de institutor în Tecuci, în acel oraș tăcut și liniștit unde toamna pune atîta aur pe frunze și atîta pace în suflet!

Îl vedeam des. Pentru idealismul meu cast, în care morala trona pe treptele cele mai înalte ale altarului, aveam nevoie de vorba sa înțeleaptă, de pilda sa înălțătoare. Și nu o dată mi s-a întîmplat ca din orașe foarte depărtate, atunci cînd zgomotul prozei și al mișeliilor amenința să mă cuprindă, să iau trenul și să mă îndrept spre tăcutul oraș moldovenesc, cu speranța cu care se duceau odinioară pelerinii la Roma.

Dar vremea a trecut, și mulți din amicii din trecut au pierit. Unii au murit, iar alții au făcut sfîrșituri și mai triste. Numai dînsul sta neclintit în

mica sa casă din Braniște, în timp ce boala îl încovoia neconținut spre pământ.

De trei ani plecase în Italia, și astă-toamnă, când l-am întâlnit, părea foarte încântat de dulcea climă de la San-Remo. Spera s-o poată duce mult în acele ținuturi înflorite.

Și acum iată o veste cu mult mai tristă decât cea pe care ne pregătisem s-o auzim. Dacă vrodată fatalitatea a fost nemiloasă pînă în ultimul moment, de bună seamă că a fost acum...

Față de acest întunec al minței, ce dulce ar fi fost somnul de veci sub piatra mormîntală care ar fi stat pentru totdeauna răsturnată peste odihna truditului rătăcitor:

Să-și doarmă somnul său de pace
Pierdut în nopțile albastre,
Sub greaua piatră ce-o ridică
Doar forța visurilor noastre!

CA FOILE!

Vestea tristă pe care am împărtășit-o cititorilor în numărul trecut a deschis în inimă rana unei vechi și dureroase amintiri. Sunt cel din urmă care mai trăiesc dintr-un cenaclu înfloritor odinioară și care îndreptăța atâtea speranțe frumoase!

Sunt zece ani de atunci. În tăcutul și liniștitul oraș moldovenesc de unde am plecat, câțiva tineri entuziaști întemeiaseră un cerc de discuții serioase și pasionate, de înflăcărare nobilă și aventurată. Unul venea de la Paris, unde-și făcuse studiile, doi se întorceau de la București, cu tot prestigiul pe care niște diplome de curînd căpătate puteau să li-l dea, iar eu veneam de-a dreptul de la țară. Într-o stradă mică din Braniste, umbrită de ramurile salcîmilor și parfumată de mirosul frunzelor de nuc, ne adunam în fiecare seară și nu ne despărțeam decît tîrziu, după miezul nopții.

Ce visuri, ce avînt!

Și cum trecură toate acestea așa de repede! În câțiva ani se stinseră aproape toți. Unul într-o clipă de furie, puindu-și frumosul său cap de leu sub roatele grele ale trenului, și altul înecîndu-se — și nu din greșală — în apele spumegoase ale Prutului.

Rămăsesem numai noi amîndoi: Chirvăsuță, beniaminul nostru al tuturor, și eu, cel mai tînar dintre toți. Și iată că acum vine vestea că Chirvăsuță a pierit într-o noapte de o mie de ori mai dureroasă decît a celorlalți!

Ca foile au pierit toți! Ca frunzele parfumate ale nucilor, bătuți de vîntul aspru al toamnei tîrzii, s-au dus vechii prieteni. N-a rămas pe urmă decît un suflet singuratec, osîndit să-și poarte durerea în vecinice rătăciri, ca un uitat și părăsit cîntăreț din alte vremuri.

ACTORI ȘI ZIARIȘTI

Un actor mi-a vorbit într-o seară la decadența spaniolă, un actor care urmărește idealul pe scîndurile scenei după cum îl urmărim și noi pe postavurile redacțiilor. Era tînăr, inteligent și frumos: trei calități cari într-o vreme însemnau fericirea. Și mi se plîngea de deșertăciunea vieții sale, unde nimic profund și tainic nu pătrunde, unde chiar iubirile — de cari se bucură pînă și muritorii cei mai ordinari nu trec dincolo de rampă, ci se opresc la focul scînteietor al candelabrelor, sub bolta plină de aurării.

Le știam de mult acestea. Dar poate că noaptea aceea avea o putere deosebită de melancolie, dar poate că vîntul care adia plînsese în lungi depărtări, de mi se păreau toate destăinuirile acestea triste înfățișate sub o nouă lumină.

El spunea înainte. Povestea de scrisorile înflăcărare pe cari le primea după reprezentațiile strălucite, povestea de femeile din lumea mare cari-i făceau declarațiuni pasionate și într-un suspin mărturisea scurtimea acestor pasiuni și falșitatea acestor scrisori.

Realitate iluzorie, glorie iluzorie, iubire iluzorie.

Cu stingerea luminilor din sală se sting iubirile aprinse în piepturile cari saltă sub podoaba diamantelor, iar cu stingerea vieții se stinge și gloria.

„Cunoști o soartă mai tristă?” mă întrebă amicul.

— Dar ziariștii? N-au tot aceeași glorie efemeră, nu duc tot aceeași viață pribeagă? Voi însă aveți iubirea iluzorie și adesea iluzia face mai mult decît viața. Noi n-avem nici atîta. Voi aveți scrisorile înflăcărare și declarațiile pasionate cari sunt frumoase, chiar dacă n-ar trăi decît cît trăiesc rozele. La noi nu s-a pomenit de așa ceva, afară doar de la decadența spaniolă. Poți scri un articol nobil și înălțător, poți scri o cronică sarcastică, poți vărsa lacrimi de cerneală — și de cele adevărate, vai! — peste o notă tristă și duioasă, și toate se vor trece în noianul uitărei.

Și proza va trăi cît prozele trăiesc:

O singură ediție!

DE UNDE SE VEDE CUM REALUL ESTE CÎTEODATĂ MAI FRUMOS DECÎT IDEALUL

Acum cîtăva vreme, cînd o pleiadă de tineri entuziaști începuseră lupta lor aprigă pentru arta nouă, eu îmi unisem sforțările mele cu ale lor și făcuserăm astfel o falangă care a lovit rău pe mulți din cei cari crezuseră că le-a venit timpul să se odihnească pe laurii cîștigați altădată. Lupta a avut oarecare răsunset și, ca cel care eram pus mai în vază, primeam zilnic scrisori pline de insulte și cîteva pline de simpatie. Printre aceste din urmă unele erau venite din mîni de femeie.

Le lăsam la o parte pentru că știam din experiență că femeile cari scriu de obicei în asemenea împrejurări sunt sau prea urîte sau prea bătrîne.

Una însă-mi scria cu o regularitate spăimîntătoare.

Să zicem că era din Buzău și că o chema Lelia Estetescu.

De la o vreme însă, văzînd că nu-i răspund nimic, încetă și ea.

Peste cîtva timp întîlnii pe un amic, pictor de mare talent. Cum nu-l văzusem de mult, începui să-l năpădesc cu întrebările. El vorbea foarte emoționat și, cu un aer plin de mister, îmi spuse că a găsit în sfîrșit pe aceea care să-l înțeleagă.

– E frumoasă? îl întrerupsei eu.

– N-o cunosc, însă ne scriem.

– Dar de unde e?

– Din Buzău.

– Lelia Estetescu!

– De unde știi?

Și-i spusei amicului pățania. El însă ținea morțiș să știe dacă e tînără și frumoasă. Cum era să-i spun ceva dacă n-o cunoșteam? Dar începui:

– E urîtă ca mama-pădurei, cît despre vîrstă, socotește: ea e aceea care mi-a scris mie în 1895, lui Macedonski în 1890, lui Eminescu în 1882, lui Alecsandri în 1870, lui Bolintineanu în 1861, lui Grigore Alexandrescu în 1849, lui Enăchiță Văcărescu în...

– Sfîrșește, că mă omori. Tot ea o fi scris și mitropolitului Țamblac, pe vremea lui Alexandru cel Bun!

– Se poate, zisei eu plin de convingere. Și ne despărțirăm.

Ne-am întîlnit din nou aseară la cafenea. Amicul meu era însoțit de un sculptor însurat de curînd, pe a cărui femeie frumoasă avusesem prilejul s-o admir chiar în ziua aceea.

Pictorul spunea că a închiriat o vilă unde se duce să facă amor departe de zgomotul lumii.

– Cu Lelia Estetescu? glumii eu.

– Aida-de! Nu i-am mai scris de atunci. Poate o fi văzut de altul.

- Ce e cu Lelia Estetescu? interveni deodată foarte palid sculptorul.
 - De ce întrebi?
 - Pentru că e nevasta mea! strigă el furios.
- Tablou!

ISTRIONUL

Pe una din numeroasele scene care se deschid seara în grădinele Bucureștilor, un bătrîn joacă mici comedii italiene și cîntă cu o voce răgușită și tremurătoare cîntece napolitane. E un bătrîn de aceia cum am întîlnit mulți noi toți cîți am umblat prin diferitele teatre mari și mici din capitală și din provincie.

Dar istrionul acesta are ceva în figură de un negrăit comic. S-ar părea că omul n-a făcut altceva în viață decît să rîdă și să petreacă; nici o urmă de părere de rău, nici o nuanță de melancolie în mișcărilor sale vii și în gesturile sale ridicule.

Poate că e adevăratul om fericit! Dar într-o seară l-am văzut debitînd cu vervă mai îndrăcită ca totdeauna și cu gesturile cele mai comice un vechi cîntec favorit al său, care se termina cu un refren în care-și căuta propria sa fericire. Cîntecul mergea înainte spus cu acea voce răgușită și tremurătoare care se încerca să fie vioaie, cînd deodată cîntărețul se opri. O tuse seacă îl înecă și abia după cîteva momente putu vorbi pentru a cere indulgența publicului să nu mai cînte celelalte strofe, ci să le recite.

Și era ciudată de tot această voce tremurătoare și bătrînă care se încapățîna să zică înainte „sunt fericit, sunt fericit!” în timp ce tusea o îneca din nou.

Lumea privea, lumea era veselă, lumea rîdea. În adevăr, bătrînul nu fusese niciodată mai comic. Și pe cele trei scînduri cari alcătuiau mizerabila scenă a grădinei de vară părea că e o adevărată petrecere.

„Sunt fericit, sunt fericit!” și patria atît de departe, și amicii atît de uitători, și cerul atît de întunecat! Acolo, în azurul nesfîrșit al cerului sudic, marea își cîntă eterna sa cantilenă din valurile blonde, bogăția luxuriantă a portocalilor și chiparoșilor strălucește voluptoasă în razele de aur ale soarelui și vîntul adie ca o supremă și învăpăiată sărutare. Cîtă depărtare pînă la toate acestea, viața visurilor sale, visurile vieții sale!

„Sunt fericit, sunt fericit.” Și moartea atît de aproape, și mizeria atît de neagră, și durerea atît de sfîșietoare. Pierdut printre străini, cine-i va întinde mîna milostivă în ultima clipă, cine-i va zîmbi pentru ultima oară înaintea ochilor gata de a se stinge?

Aide, bătrîne istrion, încă o grimasă caraghioasă!

Și niciodată vocea tremurătoare și răgușită n-a fost mai comică.

FRAGII

În una din serile trecute am auzit pentru întâia oară anul acesta strigătul ascuțit și pătrunzător al vânzătorilor de fragi. În răcoarea serei de mai cuvântul se înălța ca o evocare rustică a colinelor verzi, pline de vegetație luxuriantă, printre care fructele roșii răsar cu sfiata unor ochi șireți de fecioare aproape perverse.

Lumea trecea înainte; în veselia ușoară a primăverii, bărbații aveau surîsuri cuceritoare și femeile își împreunau melancolia dulce a privirilor lor cu visarea senină a serei. Și acești domni și aceste doamne frumos gătite aveau ceva din vraja prinților din grădinile fermecate din basme.

Numai strigătul ascuțit și pătrunzător al vânzătorilor de fragi punea peste acest tablou un ton parfumat de realitate poetică, o realitate care era totuși atât de depărtată, încît nu mai era realitate.

Eu revedeam înaintea mea toate locurile ademenitoare de odinioară — și colinele mîndre, și văile adînci, și pădurile pline de murmur, și poenile pline de taine. Și era în acești fragi, evocați de un strigăt ascuțit într-un oraș în care numai rusticismul nu-și are loc, o întregă lume de senzații trăite în altă vreme și o dulce poezie pe care nici Calea Victoriei n-o dă, nici numeroasele grădini bucureștene n-o învie.

O, nebunii visători!

Dintr-un singur strigăt fac o întregă poemă, din cîteva fragi veștezi alcătuiesc un întreg plai și din cîteva note rătăcite Andaluzia din timpul maurilor.

Ceea ce dovedește încă o dată că imaginația este cel mai mare bun al unui băiat care a terminat liceul.

ZIDURILE AFUMATE

Se dărîmă mănăstirea Mihai-Vodă.

Zidarul lovește cu cazmaua în zidul vechi și se desprind, cărămidă cu cărămidă, amintirile trecutului. Ce-i pasă lui dacă în zidurile acelea se află îngropată istoria țării? Ce-i pasă lui dacă din colbul ce se ridică de pe ruine razele înflăcărâte ale amurgului evocă icoana celui mai viteaz dintre voievozi? Și, la urma urmei, de ce să-i pese de trecutul țării unui biet zidar, cînd nu le pasă domnilor miniștri?

Și cum vin cu drum-de-fier,
Toate cîntecele pier.

Pentru vulg dispariția clădirii Arhivei nu va avea desigur nici o importanță. Desigur, pacinicii mahalagii din Dealul Spirei vor fi încîntați de această „excelentă măsură de edilitate“, cum ar zice un organ guvernamental. Profesorii de matematică vor fi iarăși foarte mulțumiți că dispăre una mai mult din „ruinele cari fac rușine unei capitale civilizate“. Un concert de aprobare, precum vedeți.

Poate vreun visător va regreta zidurile afumate cari se ridicau semețe și vesele, cu toată povara anilor, în cerul limpede și palid al serilor de vară; zidurile afumate, cari puneau o notă rară și stingheră în monotonia ucigătoare a zilelor ploioase de toamnă tîrzie; va regreta clopotnița roșie pe care se lăsa leneșă o cruce ruginită...

Ruinele Tîrgoviștei au găsit în Gr. Alexandrescu un poet care să le immortalizeze în inima urmașilor, ferindu-le astfel în mod durabil de loviturile „progresului“ și ale miniștrilor „doritori de reforme“. Ruinele mănăstirii Mihai-Vodă n-au avut însă norocul acesta: ele se duc grație „cazmalei recunoscătoare“. Nici un poet nu le-a cîntat, și Mihai Viteazul va tresări desigur de fericire în mormîntul său dacă vreun viitor domn Gion va socoti cu cale să vorbească de mănăstirea lui „într-o notă prizărită sub o pagină...“ dintr-o viitoare *Istorie a Bucureștilor...*

Bietul Mihai!

MELANCOLIE

La expoziția secesionistă din Berlin, anul acesta, Arnold Böcklin a expus un tablou care face admirațiunea întregii lumi artistice. Tabloul poartă inscripția *Melancolia*, scrisă în litere negre de o mărime neobicinuită.

De asemenea, inscripția nu este pusă în locul unde stă de obicei, ci e pusă pe cerul tabloului, și pentru a face ca negrul literelor să iasă și mai negru, ele sunt înconjurate de ghirlande vesele de flori, cari stau în contrast evident cu înțelesul cuvintelor.

Jos, dinaintea tabloului, stă pe o bancă de marmoră o femeie tânără, plină de o viață discretă, a cărei atitudine e aceea pe care o întâlnim numai în vechii maestri italieni. Ea cată într-o oglindă încadrată în negru, care reflectează într-o lumină tristă peisajul böcklinian, plin de o „fantasmagorie de culori” menită să simbolizeze viața veselă, debordantă.

Gîndul așa de negru pe care Böcklin, printr-un contrast admirabil, îl reliefează dintr-un cadru de veselie, de viață luxuriantă și senină, este nespus de sugestiv, și simbolul reiese cu o putere covârșitoare din tabloul pictorului german.

Melancolia, în adevăr, nu este sentimentul pe care ți-l inspiră aceea ce în vorbirea comună se numește durere.

Și tocmai pentru aceasta melancolia ne face să privim firea omenească printr-o prismă absolut pesimistă.

Și pesimismul acesta se accentuează cu atîta mai mult cu cît omul e mai superior, cu cît omul e mai om în adevăratul înțeles al cuvîntului. Dumnezeu ne-a dat cugetarea, Dumnezeu a sădit în mintea noastră sămînța dialecticei, și cu cît suntem mai superiori, cu atît mai chinuitoare devine această predispoziție dialectică a firii noastre.

E o dimineață de mai; în aer plutește miros de roze, și icoane de o frăgezime boticelliană trec pe dinaintea ochilor vrăjiți ai Omului. Pieptul lui zvicnește subț afluxul dătător de viață al sîngelui viu și cald. Cerul e albastru ca un ochi de zîină și soarele țese din razele sale părul fermecat al Cosînzenei.

Dar omul tresare: pe dînsul îl chinuie o fericire așa de deplină, egoismul său îl face să caute un punct negru în imensitatea albastră...

... În sfîrșit, l-a găsit. E mic, abia se vede, dar Omul, cu o bucurie diabolică, găsește în el destul negru pentru ca să scrie pe cer, cu cuvinte mari, vorba Melancolie.

Și tînăra fată, cu haina de rouă, cu ochii plini de vis și de fericire, își făurește singură oglinda neagră în care să vadă răsfrîntă lumea cea veselă, vie și luminoasă.

O! micul punct negru...

DESPĂRTIRE

Părul tău are parfumul rozelor de Șiraz și ochii tăi au strălucirea nopților de Orient. Buzele tale au sfișietoarea voluptate a sărutărilor păgîne și sînul tău are misterele plăcerilor paradiziace. Și din creștetul capului pînă la picioarele ce calcă ușurele simfonia subtilă a petalelor risipite pe cărare, eterna poemă a dragostei și-a revărsat urna misticelor sale farmece. Visurile mele s-au născut din prisosul durerilor trecute și au crescut sub vegherea blîndă a privirilor tale senine. Ca un zaimf tremurător te înconjoară de pretutindeni și aduc asupra-ți ocrotirea ce o dau binecuvîntările de mamă pe fruntea fecioarelor neprihănite. Ave, Maria!

În ușoara fluturare a amurgului ambroziac, glasul lui era mai dezmierdător decît sărutările și privirea sa avea ceva din dulcea emoțiune a păcei de seară. Lacul din parc își trimetea spre dînșii farmecul necunoscut și straniu, ce părea ca o misterioasă adiere a iubirilor îngropate în valuri din alte vremuri.

Adina, visătoare, mișcată și îmbătăta de armonia înconjurătoare, luă mîna lui Adrian și-o duse la inimă.

– Nu ți-am povestit niciodată viața mea. Era, în chipul cum spusese aceste vorbe, atîta frăgezime, atîta nevinovăție, atîta bunătate plină de dragoste, încît el își simți lacrimi în ochi.

– Nici nu ți-am cerut să mi-o povestești, răspunse el încet, ca și cum s-ar fi temut să nu rupă farmecul fără nume care plutea deasupra lor. Ea se alipi și mai mult de dînsul și fața i se subtiliză în grația delicată a aducerilor-aminte.

– Vreau să-ți spun cum am trăit pînă acum.

Adrian îi sărută mîinile, recunoscător.

– Îți mulțumesc, amica mea, dar nu e nevoie.

De ce folos ne-ar fi să dezgropăm trecutul în cari zac atîtea amintiri? În el sunt și lucruri plăcute, dar sunt și multe lucruri triste, cari – văzute prea de aproape – și-ar pierde singurul lor farmec: melancolia depărtării. Visate în negură, ele au un parfum foarte dulce și foarte curat, care împărtășește un puternic sentiment de milă și de pietate. Acest parfum e destăinuirea discretă a trecutelor fericiri și a marilor dureri; e tremurarea sfioasă a sărutărilor cari nu vor mai fi, a dezmierdărilor cari nu se vor mai întîlni, dar e și lacrima care va cădea tîrziu pe aceste amintiri și lacrima e frumoasă, lacrima e dulce, lacrima e cerească. Te cunosc. De cînd trăim împreună, ți-ai dat mie toată inima și toată tinerețea și toate gîndurile. Credința noastră adîncă, la capătul căreia dragostea ne apărea nemuritoare, lungile ceasuri de plăcere trăite în deplină armonie vor fi totdeauna sfinte dacă nu le vom

zdrobi și nu le vom pîngări noi singuri. Nici o amintire, dinainte de a ne fi cunoscut, nu va face cît surîsul tău de adineauri, căci îți jur că, oricît de frumoasă va fi fost viața ta, tot nu poate să fi fost așa de frumoasă precum ți-am făurit-o eu în închipuirile mele. Iar dacă va fi fost urîță și tristă, de ce s-o dezgormîntăm spre a pune un cadavru între inimile noastre în floare? Să ne bucurăm de clipa care trece, să sorbim voluptatea cupei care ni se întinde, să ne îmbătăm de vinul spumegînd al îmbrățișărilor nebune și să creem propria noastră poezie și propria noastră viață pentru că încolo nu e poezie și nu e viață. Lasă-ți împrejurul gîtului meu părul cu parfumul rozelor de Șiraz și dă ochilor mei ochii cu strălucirea nopților de Orient. Buzele tale au sfișietoarea voluptate a sărutărilor păgîne și sînul tău are misterele plăcerilor paradiziace. Și din creștetul capului pînă în picioarele ce calcă ușurele simfonia subtilă a petalelor risipite pe cărare, eterna poemă a dragostei și-a revărsat urna misticelor sale farmece. Visele mele s-au născut din prisosul durerilor trecute și au crescut sub vegherea blîndă a privirilor tale senine. Ca un zaimf tremurător te înconjoară de pretutendeni și, în ușoara fluturare a amurgului ambroziac, aduc asupra-ți ocrotirea ce o dau binecuvîntările de mamă pe fruntea fecioarelor neprihănite. Ave, Maria!

Pentru cea din urmă oară își aruncară privirile în jurul lor. Parcul fremăta încet, liniștit, duios, ca și cum ar fi fost el însuși pătruns de melancolia acestei frumoase iubiri care avea să se stingă a doua zi. Un vînt ușor trecea printre ramurile copacilor, suspinîndu-și întristarea frunzelor cari abia îndrăzneau să se clatine. S-ar fi zis că întreaga fire se înțelese s-aștearnă vâlul unei discrete elegii peste cei doi tineri stingheri.

Dar florile cari zîmbiseră începutului iubirii pieriseră aproape toate. Flori de april, flori de o zi! Ele muriseră în primăvară, vesele că au parfumat numai dragostea, fericite că au văzut numai poezia. Singure florile roșii ale piersecilor se desfăcuseră și mai tare și mai cărnose și mai crude, simbolizînd iubirea pătimașă, arzătoare și suprafirească. Pe ramurile lor sîngerate, ele păreau o muștrare vie și aspră îndreptată către cei cari cu bunăștiință își duceau visele la înmormîntare, aruncînd aripelor vîntului parfumul entuziasmurilor tinere.

În albastrul potolit al serei care se lăsase, cîteva flori întîrziate, flori frumoase, dulci, sfioase, suave, visau, tremurînd în așteptarea unei raze de lumină ce trebuie să vină, visul fericirii nesfîrșite. Un crin își plecaseră capul spre albele-i petale și suspina în somnul său extatic de dorul vremurilor apuse. Sărmane flori idealiste, cari trebuiau să moară în curînd!

Și atunci noaptea se coborî din înălțimi vrăjite ca să se culce pe foi fragede și stelele se împărțiră de strajă pe întinsurile cerului.

Liniștea biruise.

Luna, învingătoare, apărea la răsărit, iluminînd cu largul său gest colinele ostenite.

Și atunci un întreg cânt de mulțumire se ridică de pretutindeni, în surdină, spre a nu turbura obșteasca pace. Apele prinseră glasuri simfonice, frunzele porniră o melodie vagă, și o imensă armonie se întrupă din tot, căci nu era numai luna care învinsese.

De departe, pământul cânta imnul eternei amăgiri, a eternei alergări după frumos, a eternei zbuciumări pentru ideal. El singur, în polifonia uriașă a naturii, cunoștea mai bine ca toți zădărnicia sforțărilor omenești.

Adrian și Adina mergeau tăcuți. De ce ar fi vorbit? Vântul, și frunzele, și apele, și pământul vorbeau în locul lor.

Bătrînul Tudor îi urma gînditor.

Ajunși la poartă, se despărțiră aproape fără vorbe, și pe cînd cei doi iubiți se aprofundau în depărtare, bătrînul, ca și odinioară, făcu în aerul albastru același gest larg și patriarcal. Cînd îi pierdu cu totul din vedere, șopti cu glasul înecat de lacrimi:

– O, tinerețea, tinerețea!

Ei, bătrîne! Tu n-ai să-i mai vezi de acum înainte așa tineri și voioși cum i-ai văzut. Dă drumul lacrimii din colțul ochilor și las-o să cadă spre a plînge dragostea lor, căci – cine știe? – ei nu vor avea poate nici timpul s-o plîngă!

În tăcerea camerei care le dezmierdase în trecut dragostea, tinerii se simțiră deodată mici, cu păreri de rău de copii, cu temeri de orfani părăsiți. Tot drumul nu scosese o vorbă, împovărați de greutatea aceluiași gînd, și acum, cînd ușa se închisese în urma lor, cînd tot ce fusese lumesc rămăsese afară, cînd orașul își îngropase în întuneric zgomotele mișcării de toate zilele, ei stăteau unul în fața altuia, avînd o neînțeleasă senzație de înstrăinare. Și doar camera era tot cea de altădată, divanurile mijeau în același satin alb cu flori albastre, marginile poleite ale cărților de pe măsută aveau aceeași strălucire, pieptul de marmură al statuetei era luminat și în seara aceasta și tabloul vechi din fund privea cu același aer dulce și alinător ca pacea unui frumos amurg de toamnă. Dar vezi că deasupra plutea parfumul iubirii lor ce stă gata să se stingă, parfum subtil și diafan ca fața unei tinere moarte.

O clipă i se păru lui Adrian că se găsește în seara dinaintea Paștelor, în casa părintească, unde totul era înnoit și sfințit în așteptarea îndeplinirii marelui mister dumnezeesc. O halucinație mistică îl cuprinse. Și totuși nu era bolnav. Nimeni nu era bolnav.

Numai dragostea lor agoniza încet, ca niște flori roșii, flori necunoscute, cari mor cu melancolie de fecioare într-un mare vas de gres policrom.

– Să dormim!

Adina zisese aceste cuvinte. Și glasul ei suna ostenit, prelungit, ca și cum ar fi venit de departe.

– Să dormim! Să treacă fără să le simțim și cele câteva ceasuri pe cari le mai avem? – Dar mâine trebuie să plec, și călătoria e obositoare.

– Ai dreptate.

Și-și plecă fruntea, gîndindu-se la călătoria lungă pe care trebuia s-o facă ea a doua zi. – Nu te supăra! Măcar un ceas!

– Fie, să dormim!

Și se culcară alături ca în vremurile cele mai bune. Ea adormi numaidecît, cu un braț pe după gîtul lui. El își înăbușa lacrimile în tăcerea din cameră. Ochii lui voiau să străbată întunerecul, să revadă toate colțurile atît de bine cunoscute, să se pătrundă de cele mai mici amănunțimi ale cuibului acesta de care era să se despartă pentru totdeauna.

Abia într-un tîrziu adormi.

Luna lumina fețele lor în somn. Ah, luna văzuse multe de acestea în viața sa. Ea luminase multe dureri și vrăjise multe lacrimi.

Se treziră dimineață de tot, îmbrățișați, piept la piept, cu buzele unite într-o lungă sărutare.

Bătrîna intră la ei.

– V-ați deșteptat, copii?

Ea făcea glume zicînd că vrea să-i înveselească, să nu mai fie așa de triști, că nu le stă bine.

Dar în creierul lui toate întîmplările din trecut creșteau dureros și se iveau cu o putere de claritate spăimîntătoare.

– Acum tot o mai am, își zicea el, dar peste un ceas? Ce va fi cînd n-o voi mai vedea, cînd n-o voi mai simți aproape, cînd nu-i voi mai netezi mîna delicată așa cum i-o netezesc, cînd nu mă va mai lumina zimbetu-i?

Înainte ochilor i se făcea negru. Văzuse altădată o scenă de sălbatecă durere, în care un copil voia să se arunce în mormînt peste trupul mort al mamei sale. Acum înțelegea el taina acestei torturătoare voluptăți.

În sfîrșit, sosi și ceasul despărțirii.

Cea din urmă îmbrățișare fu lungă, sfișietoare. Iubita se ducea să rătăcească în lumea largă, pribeagă, pasăre călătoare, inimă singuratecă și îndurerată, care nu știe dacă va mai găsi pe cineva s-o înțeleagă.

– Rămas bun! Sunau așa de ciudat vorbele acestea aspre spuse de buzele ei făcute numai pentru sărutări și dezmierdări!

– Călătorie fericită!

Și nu erau cuvinte cari să spună mai mult! cuvintele acestea, pe cari și le spun toți cîți se despart, și le spuneau și ei. Dar cîtă patimă era concentrată în ele! Fiecare uitase de sine pentru a se gîndi numai la celălalt. Ea nu mai trăia pentru dînsa, ci pentru el. Dorința-i adîncă și fierbinte era de a lăsa fericit liniștit pe acest suflet chinuit și iubitor, chiar dacă ar fi s-o uite. Și în cuvintele lui era dorința de a o ști la adăpost de traiul fără rost, de a-i ști inima ferită de loviturile vieții. Și ar fi voit ca dorința aceasta, ruga aceasta

arzătoare pe care o făcea naturei întregi, imnul acesta zbugiumător pe care din fundul inimei îl înălța în taină către dumnezeire să aibă putere să se prefacă în fapt îndeplinit.

Iar deasupra acestor două inimi cari se topeau în același dor, se ridica seninul unei dimineți de primăvară, o rîndunică vioaie, un cer de visuri, un soare măreț, un albastru nesfîrșit.

Trăsura, stîrnind praful care se juca auriu în razele soarelui, porni în dimineața aceasta splendidă printre lumea nepăsătoare, care umbla grabnică după afaceri. El sta împietrit. Adina se întoarse, îi surîse și-i trimise sărutări din vârful degetelor. Trăsura se depărta mereu și se amesteca cu lumea pînă pieri cu totul. Și cînd n-o mai văzu în ochi, el avu o sfișietoare deșteptare; o vedenie dureroasă îi trecu pe dinainte.

— Ieri, pe acum, eram la vilă amîndoi. Apoi, abătut și zdrobit, își șopti ca și cînd ar fi vorbit unui strein:

— Aide la redacție!

CELE CARI TREC

Zi de duminică. Sub cerul cenușiu, pe Calea Victoriei plină de o mișcare deosebită, ele trec, frumoasele noastre mondene, roze de frig sub vâlul lor străveziu. În urma lor, o ușoară umbră de parfum de violete plutește în aer ca o dungă de lumină.

Cînd le-o vedea cineva trecînd așa frumoase și gătite, ar crede că se duc spre cine știe ce altare misterioase ori spre cine știe ce întâlniri pasionate de dragoste. Căci oare ce alte visuri ar putea înflori în acești ochi atît de adînci?...

Și totuși numai la altare misterioase și la întâlniri pasionate de dragoste nu se gîndesc frumoasele care trec. Ele se duc pe străzile pline de lume ca să-și arate splendoarea mătăsăriilor lor și bogățiile exotice ale mantilelor orgolioase și mîndre. Ele trec ca niște păpuși delicate cu ochi dureros de senini, neavînd alt gînd decît de a face să li se vadă eleganța și de a-și foșni rochia numai pentru plăcerea de a-i auzi foșnetul. Altminteri, în inimile lor e tot atîta răceală ca și în nopțile de decembrie.

Și cu toate acestea, vă salut, trecătoare ale duminicilor palide de iarnă! Noi, singuratecii copii ai poemelor, trecem de asemeni prin viață fără amor și fără bucurii, neavînd altă plăcere decît aceea de a ne arăta bogăția exotica a rimelor orgolioase și mîndre — mantilele noastre. Și viața noastră e asemeni monotonelor voastre dumineci, sub cerul cenușiu al iernei.

ÎNTÎIA CUNOȘTINȚĂ

Împrejur tăcerea domnea mereu. Lui Adrian i se păru că trebuie să fi trecut ceasuri la mijloc de cînd sta acolo, deși tot potopul lui de gînduri se perindase numai în cîteva clipe. În sfîrșit, se hotărî să pună capăt turburării în care se afla și bătu în ușă. Se auzi un foșnet înlăuntru; de bună seamă, cineva venea să deschidă.

Lui i se urcă, zvicnitor, tot sîngele în față.

Ușa se dădu în lături, dar în prag nu se ivi Lesbia. În locul ei era o tînră blondă, gîngășă, cu privirea dulce și senină și în toată făptura ei avînd ceva copilăresc și primăvăratec.

– Domnul dorește? Întrebă ea, surîzînd, pe Adrian.

– Aș voi să vorbesc cu domnișoara Lesbia.

– Apoi ea nu e acasă. A plecat în oraș de la amiazi.

– Singură a plecat?

– Da.

– Foarte bine! Dar nu ți-a spus cînd se întoarce?

– Pe înserate. Ceasul nu ți-l pot spune hotărît pentru că nu-l știu nici eu. Ai ceva cu ea?

– Fără îndoială!

– Ceva care o privește numai pe ea? Nu mi se poate spune și mie? urmă ea cu șiretenie.

– A, nu! E ceva care o privește numai pe ea, draga mea iscoditoare! zise el zîmbind.

Își cîștigase din nou toată stăpînirea de sine. Doar abia dacă-i mai rămăsese un fior din turburarea de adineauri. Dar acel fior, departe de a-i mări sfiiciunea, îi biciuia, dimpotrivă, sîngele și-l făcea mai îndrăzneț. De alminteri, faptul acesta nu era de mirare: Lesbia, care-l fermecase din depărtare și-l atrăsese aici, cum atrage lumînarea fluturile, nu era de față, iar drăguța de blondă îi însufla o încredere fără margini.

Convorbirea lor se urma în prag. El sta puțin aplecat spre stînga, cu o mîină sprijinindu-se de ușor, iar cu cealaltă jucîndu-se cu bastonul. Ea sta în fața lui dreaptă și zveltă, privindu-l drept în ochi cu o nevinovăție îngerească. Soarele, care intra vesel și prietenos pe fereastră, o îmbrăca de sus pînă jos într-o mantie de raze și-i aurea tîmplele, unde cîteva șuvițe de păr se răs fățau nebunatece.

Și cum îi sta ea așa în față, el avu o clipă icoana limpede a unei vedenii senine din basmele vechi: o Ileană ademenitoare care se ridică din mijlocul valurilor verzi de ghizdei și rozmarin, trimisă de cele din urmă raze

ale soarelui ce apune în calea unui tânăr pribeag plecat în lume să-și caute norocul. Ea-l farmecă prin vorbele și privirile sale, îl face să-și uite de drum și de lume și-l duce în niște ținuturi în cari totul e nou și frumos, dar nimic nu e omenesc.

Adrian văzuse foarte des acest tablou, dar niciodată nu i se păruse așa de bine deslușit ca acum; ceea ce-l mira însă era numai faptul că găsește în București pe copila aceasta minunată, al cărei loc era în mijlocul colinelor învestmîntate cu verdeață împodobite cu flori sălbatice.

Privirea lui se umbri de un nor de melancolie, ca și cum ar fi îmbrățișat depărtările zărei închipuite.

Ea băgă de seamă această schimbare și se întreba mirată de pricina care a putut să-l facă deodată așa de visător. Să fi fost oare unul din răspunsurile ei, sau altceva pe care ea nu o putea bănuși și în care nu era amestecată? Ori poate îl jignise tot modul său de a se purta? Cine știe? Tinerii aceștia cari vin pe la femeile de soiul lor sînt așa de ciudați!

Unii au o fire simțitoare peste măsură, și cele mai neînsemnate cuvinte, cele mai mici mișcări sunt de-ajuns pentru a-i supăra; alții, dimpotrivă, reci și nepăsători, își bat joc de ei însiși și de cei din jurul lor. Dar el nu pare a fi dintr-aceștia; fața și modul cum îi vorbise îl arăta altfel, și, îmbietoare, prietenoasă, îi zise:

— Dacă vrei, vino înlăuntru, ca să putem vorbi mai mult și să știu ce pot spune Lesbei cînd se va întoarce.

Visul lui, întrevăzut o clipă în toată claritatea sa, ținea înainte.

El o urmă, fermecat de gingășia gestului cu care-l poftise să intre și de frăgezimea glasului cu care îi șoptise cele cîteva vorbe. Ea se întoarse spre el și-l privi cu același surîs cu care-l întîmpinase în prag.

El surîse de asemenea, de bună seamă fără să știe de ce. Dar era așa de cald surîsul ei, încît se părea că ar trebui să cuprindă și tablourile cari priveau șirete în cameră din ramele lor aurite!

Se așezară pe o canapea, unul în fața altuia, ca doi prieteni buni cari nu s-au văzut de mult și cari au să-și spună multe din timpul cît au fost despărțiți.

MAGIA PRIMĂVEREI

În picioare, cu brațul repezit într-un gest scurt și nervos, Adrian stăpînea cu frumuseța sa tristă și ciudată acea pornire de răutate pe care o bănuia la prietenul său.

– Poate să fie o nebunie, dar ce-mi pasă? O dată ce nebunia e frumoasă, o ador. E trist însă că fiecare din voi n-admite și nu iartă decît propriile sale nebulii, cari, de cele mai multe ori, sunt dezgustătoare.

– Nu atît pe cît îți închipui, deși mie nu mi-e teamă de ridicul. Să se teamă alții de dînsul, să se închine oamenii de rînd și îndobitociți înaintea idolului acesta, eu nu recunosc astfel de idoli pentru motivul foarte simplu că nu recunosc nici unul. Ceea ce recunosc e că scopul suprem al vieții e viața însăși. Și această viață nu mi-e streină. Știu foarte bine că e o femeie bătrînă, în zdrențe, cu zbîrcituri pe obraz, dar care ne pare tînără, frumoasă și la care alergăm îndată ce ne face cel mai mic semn. Însă înțelepciunea e să ne folosim numai de părțile cele bune și să aruncăm mărgăritare din poezia inimelor noastre peste proza josnică de toate zilele. Poate că iubita mă minte, – în lume totul ne minte. Ce-mi pasă! Eu am senzația iubirei adevărate și emoția iubirei neprihănite.

– Și totuși te chinuiești singur în rătăcirea ta!

– Poți să spui ce vei pofti. Eu sunt fericit în rătăcirea mea și fericirea nu trebuie să dea socoteală nimănui. Ea e mai presus de sforțările păcătoase ale pătimașilor.

– Taci, tu ești un Dante care iubești o Beatrice ideală și crezi că ai găsit-o în cea dintîi femeie întîlnită în drum.

– Scumpul meu, iubirea e poema simțurilor, și eu am nevoie de această poezie. Destul am trăit cu mintea pînă acum, destul m-am închis în singurătatea mohorîtă a științelor. Vreau aer, vreau lumină, vreau polifonia furtunoasă a simțurilor. Cînd beția dumnezeiască vă cuprinde, fiecare strigați, ridicînd cupa plină: „Trăiască iubita!” Și ochii voștri scînteiază de plăcere. Ba încă unul, copil aproape nevinovat, a strigat odată cu o minunată duioșie: „Trăiască mama!” Mie mi-au venit lacrimi în ochi. Eu ce era să strig? Eu n-aveam iubită, eu n-aveam mamă, eu n-aveam pe nimeni. Lesbia mi-e totul. Poate că nu e desăvîrșită, dar chiar în noroi dacă ar cădea o stea, nu știu dacă noroiul s-ar schimba în aur, însă de bună seamă că ar străluci de o lumină pe care numai oamenii timpurilor paradiziace trebuie s-o fi cunoscut. O poezie, dacă a făcut să se verse o lacrimă, și-a îndeplinit cu prisosință menirea.

– Atunci te admir, căci eu cred în înălțarea inimei prin sărutarea sfântă și tu ai focul trebuincios acestei sărutări. Du-te și fii marele preot al iubirei care curăță totul.

Lesbia ieșise pe scenă. Jocul său întrupa din nou acea desăvârșită armonie a mișcărilor care e singura frumusețe în stare de a traduce și de a sugera visuri adânci, mistice și voluptoase. Elanurile nebune ale întregului ei trup păreau o supremă și deznădăjduită chemare a plăcerilor paradiziace cari erau odinioară idolii lumii, scaldând în orgia lor de raze, în Sodoma lor de lumină toată antichitatea sănătoasă și puternică. Cântecul ei vibrător răsuna în aerul subtil cu sprinteneala serenadelor clare ale provensalilor înamorați.

Ah, de câte ori, în tăcerea posomorită, monotună și plictisită de acasă, se gândise Adrian la acest cântec și cu câtă duioșie îi repetase adesea versurile mlădioase.

Atunci cântecul acesta vestea fericirea ce avea să vie; acum avea numai farmecul melancolic al aducerilor-aminte. El chemase la viață două stări sufletești foarte deosebite, dar deopotrivă de frumoase.

Se dădu artistei o coroană și i se aruncară violete. Și cădeau violetele mereu, acopereau scena, o umpleau și o prefăceau într-un rug straniu pe care ardea, mistuindu-se, sclipirea petalelor suave și virgine osîndite la moarte prea timpurie.

El plecă singur, singurel și rătăci toată noaptea pe drumuri. Un gând îi tiraniza mintea cu o stăruință zdrobitoare. Și acest gând creștea, căpăta întinderi nemăsurate și lua în stăpânire toate sufletele acestea zbuciumate și turburate. Și mii de glasuri veneau din depărtare, ca niște răsunete aproape stinse ale strigătelor dureroase înălțate către un zeu necunoscut de toți cei împovărați de greutatea propriilor lor amăgiri. Erau zgomote surde cari se uneau la un loc într-un fluviu larg și puternic ce curgea încet în noaptea clară; erau plînsorile celor pe cari viața îi înșelase prea de timpuriu.

Toate grăiau:

„Astfel ne sfișiem zadarnic inima ca o haină pe care ne-o sfișie mărăcinii. De fiecare spin atîrnă o bucată însîngerată și la fiecare răspîntie zace moartă o parte din simțire. Lungul calvar al vieții e stropit cu lacrimi și sînge; sunt lacrimile noastre înseși și e sîngele propriilor noastre răni; sîngele rănilor trupului nostru și sîngele rănilor sufletului nostru. Visele ni se urcă spre fericire ca două brațe îndreptate rugător spre cer. Dar cerul e pustiu și fericirea o înșelăciune, iar rugile și lacrimile și sîngele au fost răspîndite în zadar. Zădarnic drum, zădarnic zbucium, îngrozitor calvar!”

Totul murea în jurul său, vocile îndureraților se pierdeau în depărtare și o singurătate imensă se abătu deasupra. Și tăcerea se înălță înaintea lui amenințătoare, amintindu-i de vremurile trecute.

– Noi le împodobim cu cele mai frumoase flori și cu cele mai nobile cugetări, și ele se duc, astfel împodobite și încoronate, de se dau, cinice și fără rușine, celor dintii veniți.

Durerea se înstreina și se depărta de lucrurile lumești; simțimîntul devenea curat artistic.

Luna, asemeni unui gest superb de zeiță greacă, aruncase pe întinsurile albastre ale cerului mărgăritarele surîsurilor sale. Și stelele sclipeau în hlamida lor străvezie, aprinzînd făclii de mulțumire în marele dom al nopții. Tabloul stătea nemișcat deasupra, un amestec ciudat de mitologie antică și de credință medievală.

Și iată că din cerul înstelat se lăsă deasupra singuratecului o senină pace binefăcătoare, generoasă ca gândirile unui geniu și frumoasă ca o idilă de Tennyson.

Visele lui se voluptualizau într-un avînt larg, liniștit și nuanțat de o mică umbră de melancolie. Ar fi voit să întindă brațele înainte, s-o cuprindă ca-n ziua trecută și să-și răcorească din nou buzele arse cu sărutările ei. Ah, buzele ei roșii, dulci și arzător de pătimașe!

Și visul său tremura fericit, înălțîndu-se în sus, către nesfîrșitul albastru al domului ceresc. Se revărsă de zori.

El cumpără flori multe, flori de primăvară, spre a i le trimite.

Cînd ajunse acasă, răsărise soarele. Făcu florile în buchete și le trimise printr-un servitor, împreună cu o scrisoare.

Erau simțiminte așa de fragede cum numai înainte de răsăritul soarelui se pot avea:

„Cel ce te iubește fără odihnă, cel a cărui viață e întunecată și pe care nu-l înalță și nu-l luminează decît iubirea pentru tine, sfîntă și în veci binecuvîntată, îți trimite prin aerul parfumat și vioriu al dimineții mănunchile acestea de flori mirositoare, ca să se răspîndească parfumul lor ca o undă curată în camera ta și dimineața să-ți dea visuri feerice și senine.

El le-a udat cu lacrimilele lui, curate ca roua în faptul dimineții, spre a sta proaspete mai multă vreme și a nu se pierde curînd parfumul lor, pentru ca visurile tale să fie mai lungi și mai frumoase. Cînd te vei deștepta, mulțimea aceasta de petale te va împresura din toate părțile și te va dezmiarda, încet și blînd, ca sărutarea unei nopți cu lună.“

...Și ziua se ivi, zi frumoasă, zi de duminică. April își îmbrăcase cele mai pompoase haine și deasupra lunei vesele întinsese un cer albastru topit în aur, de limpiditate orientală. Cerul acesta revărsa în toate sufletele o parte din seninătatea sa, și Adrian se simțea fericit.

Cînd îl văzu Lesbia, Adrian era cu desăvîrșire copilul bun și blînd pe care-l cunoscuse la început. Ea voi să se lămurească.

– Ce bine mi-au făcut florile tale! Mi se părea, în urma celor întâmplate aseară, că am rămas din nou singură pe lume, că iar nu mai am pe nimeni. Vezi tu, e o mare mîngiere gîndul că ai în cineva un sprijin!

– De ce n-ai voit să mă vestești?

– Am voit de multe ori să trimit pe cineva să te cheme, căci sufeream îngrozitor cînd te vedeam umblînd așa, ca un suflet chinuit, dar m-am oprit. De ce? Nici eu singură n-aș putea să-ți spun; inima are multe taine de acestea pe cari noi înșine nu le pricepem.

Pacea se făcuse, și pentru a o încheia și mai bine se hotărîră să petreacă ziua afară din oraș.

April umpluse șoseaua de lume. Totul era frumos, strălucind de culori necunoscute, vibrînd de sonorități tinere.

Deasupra acestora plutea dorul de o viață nouă, setea de iubire.

Ajunși aproape de rondul al doilea, cei doi îndrăgostiți lăsară trăsura și merseră puțin pe jos.

– A! Domnul Adrian!

Erau dinaintea unei vile. Cel care rostise numele tînărului era un bătrîn. Adrian îl cunoștea. Era Tudor, îngrijitorul vilei unui prieten.

Cu mîinile în buzunar, cu pipa în gură, bătrînul avea pe față un zîmbet părintesc văzînd pe Adrian.

– Ce mai faci, Tudore?

– De cînd a plecat boierul, vila e goală și eu stau de o păzesc, dar munca mea și cu nimica e totuna.

Bătrînul își plîngea stăpînul, tînăr aristocrat, care, sătul de viața de aici, plecase să-și poarte dezgustul prin alte țări.

– Dar poftim, mă rog, de vedeți: grădina e în floare.

Era atîta simplitate, dar și atîta măreție în gestul bunului bătrîn, încît ei îl urmară fără a pregeta.

A, da, grădina era în floare. Dar aceasta nu era numai o grădină, ci o mare simfonie de flori care cînta slava primăverii și a iubirei triumfătoare, a iubirei care răpune orice piedică și se înalță liberă și puternică în azurul fără margini.

Bătrînul se apropie de Adrian și-l întrebă încet, sfios, cu ochii sticlind de bucurie ca de fericirea propriului său copil:

– Ți-e nevastă? Vorbea de Lesbia.

Adrian îl privi uimit. Cum a putut să-i vină un astfel de gînd.

– Nu, moșule, nu e nevasta mea.

Bătrînul înțelese, căci doar și el fusese odată tînăr. Și discret, se retrase.

– Ce te-a întrebat bătrînul?

– Dacă-mi ești nevastă.

Ea rămase gînditoare o clipă.

El urmă, sub stăpînirea unui gînd:

– Ce bine ar fi să rămînem vecinic împreună!

Și mergeau înainte ca-n vis. Căci doar visurile lor înfloreau sus pe ramurile copacilor. Iar visurile acestea, cari se desfăceau în toată plinătatea lor în grădina aceea fermecată, luau felurite chipuri. Erau flori naive și sfioase ca un surîs de fecioară, cari abia străbăteau printre frunzile verzi ale cireșilor. Erau florile albe ale cașilor, răsfățîndu-și cu îndrăzneală nevinovăția lor. Erau florile pasionate, roșii, ale piersicilor cari abia se deschideau. Și erau atîtea altele!

Dar Lesbia era mai frumoasă decît toate. Niciodată n-a fost ea așa de frumoasă ca atunci, sub această strălucitoare lumină a zilei, care se împrăștia și pătrundea pretutindeni, clară și albă, făcînd să scînteieze marmurile din parc, copacii și apa lacului ce surîdea în apropiere.

Adrian o privea, așteptînd-o să răspundă. Ea grăi încet:

– E mai bine că trebuie să ne despărțim. Cine știe? Poate că, la urmă de tot, suntem amîndoi poeți: eu tot așa de mult ca și tine, căci amîndoi cerem, prin însăși firea noastră, senzații mereu noi. De am rămînea aici împreună, am începe să ne descoperim cusururi unul altuia și să îmbrăcăm în proza vieții comune poezia de acum. Despărțindu-ne, fiecare din noi va păstra o amintire curată și sfîntă, și aceasta e cea mai prețioasă podoabă la care putem rîvni. Spuneai odată că iluzia e mai frumoasă decît faptul îndeplinit; ei bine, amintirea e cel puțin tot atît de frumoasă în melancolia sa.

Avea dreptate.

Se întoarseră. Bătrînul le venea înainte.

– Rămîneți aici peste noapte.

– Nu se poate. Îți făgăduim însă pe altă dată.

– Oricînd veți voi, veți fi bineveniți. Tudor avu un gest larg, patriarcal, prin care-i pofți.

Ei plecară.

Bătrînul sta în prag și-i privea cum se depărtau în amurg.

– O, tinereță, tinereță! Gestul duios al bătrînului se pierdu în albastrul liniștit al serei în care visul tinerilor prindea viață în timp ce se depărtau ca într-un vis, nelăsînd în urmă decît părerea de rău de a fi trecut prea repede, numai ca o dungă luminoasă în cerul albastru de april...

Poezii originale păstrate în manuscrise ???